BÜYÜK OZAN, ŞİİR DİLİNİN USTASI, SİYASET VE MÜCADELE ADAMI

DEDE KUL HİMMET

İsmail Kaygusuz

İÇİNDEKİLER:

1. Kul Himmet Hakkında Bilinenlere Eleştirel Giriş

16. yüzyılı, gizli-açık ve kaça göçe, başından sonuna değin yaşamış büyük Alevi ozanı ve dedesi Kul Himmet hakkında, dikkate değer özel bir araştırma görülmemektedir. Diğer Alevi-Bektaşi ozanları arasında, cönklerde rastlanan bazı şiirlerinden seçmeler yapılarak ve yaşamına ilişkin tahmini bilgilerle Kul Himmet geçiştirilmiştir. Kul Himmet'i Pir Sultan'ın mürşidi göstermiş olma yanılgısına rağmen, yaşadığı döneme ilişkin ilk ve en doğru saptama, Sadettin Nüzhet'ten (*Bektaşi Şairleri ve Nefesleri cilt 1-2,* İstanbul,1944, .170-198) gelmektedir:
“Hayatı hakkında malumata sahip değiliz. Yalnız ‘Menakıb ül Esrar Behcet ül Ahrar’ adlı eserde bazı şiirleri kayıtlı olduğuna göre, 16. asırda yaşadığı kuvvetle söylenebilir. Bektaşilerin tertip ettikleri mecmualarda Hatayi ve Pir Sultan'la beraber en çok bu şairin manzumelerine tesadüf edilmektedir. Bu da gerek yaşadığı devirde ve gerekse sonraki devirlerde büyük bir şöhret temin ettiğini göstermektedir.”

Aleviler arasında *Menakıbname*, *Büyük Buyruk*, *İmam Cafer Buyruğu, Şeyh Safi Buyruğu, Fütüvvetname, Menankıb-ül Evliya* vb. adlarıyla tanınan ve 1608 yılında Bisati'nin kaleminden çıkan *Menakıb-ül Esrar Behcet-ül Ahrar* yapıtı, bir çeşit *ante quem* oluşturmaktadır, yani bu yapıtın yazıldığı tarihten önce Kul Himmet ölmüş olmalıdır. Yoksa yaşadığı ortamı ve şiirlerini tanıyan Bisati, kendisiyle mutlaka görüşür, bu konuda Kul Himmet'ten yararlanır ondan uzun uzun sözederdi. Haliyle daha çok şiirlerine yer verirdi. Çünkü gerek *Buyruk*'ta anlatılan Alevi inancı, Muhammed-Ali yolunun

ilkeleri, felsefesi ve nasıl sürdürülmesi gerektiğini en iyi bilen, ayrıca nefeslerinden anlaşıldığı gibi erkanlara bile katkısı bulunmuştur Kul Himmet'in. Ayrıca, Şah Hatayi'nin de birçok nefesinde övdüğü yücelttiği ve ona candan bağlılığını söylediği Hacı Bektaş Veli gibi, Şeyh Safi'nin de ermiş velilerden olduğunu vurgulamak ve Erdebil'i çekim merkezi yapmaktı amaç. Şeyh Safi'nin İmam Cafer Sadık'tan esinlendiğini ve Buyruğu'ndaki sözleri ondan aldığını ve hatta İmam Cafer'in mührünü taşıdığını şiirlerinde ifade eden Kul Himmet bu prapagandaya büyük katkıda bulunmuştur:

Erdebil'den gelince Rum'a
Sözümüz bizim didardan gelir
Şeyh Safi Buyruğu'n eyledim kabul
Sözü onun daim Cafer'den gelir

Makalatın ahiri cemalatın zuhuru [1]
Şeyh Safi'ye değiptir İmam Cafer mühürü

2. Kul Himmet'in Yaşadığı Dönem ve İran Şahları

Yine çeşitli cönkler aracılığıyla ve Cem'lerde çok söylendiğinden dedelerin sözlü aktarımlarıyla günümüze ulaşan Kul Himmet şiirlerinin bazılarında geçen belirleyici tarih ve isimler, kapalı olarak verilen olaylar onun yaşadığı dönemi açıkça göstermektedir. Çocukluğundan itibaren, Anadolu'da ortaya çıkan onlarca Alevi-Kızılbaş halk ayaklanmalarına tanık olmuş ve Kızılbaş siyasetinin yükselişi ve devlet kuruşunu; başarılarını, bütün krizlerini ve çöküşünü yaşamıştır:

Hey erenler kimse Şah'a gidemez
Şah'a Kanber gibi kul olmayınca

Her Mekke'ye giden Hacı olur mu
Her abdal olanlar naci olur mu

[1] "Sözlerin sonu geldi yüzler ortaya çıktı" anlamındaki dize, Cahit Öztelli (*Pir Sultan'ın Dostları*, İstanbul-1984, s. 185) tarafından "Mekalettin ahiri Cemalettin zuhuru" biçiminde yayınlanmıştır. Ancak Safevi Soyağacı'nda Şeyh Safi'den önce bu özel adlar bulunmamaktadır. Halk Türkçesiyle hazırlanmış *Buyruk* kitabı, Anadolu Aleviliğinin şanlı bir tarih sayfasını oluşturan Kızılbaşlık siyasetinin propaganda ürünüdür. Öte yandan Balım Sultan'ın, dil bakımından Osmanlı kentlerine yönelik Alevi-Bektaşi "*Erkanname*"si de bu siyasetin dışında değildir ve ona hizmet etmiştir.

Her çaput başlılar bacı olur mu
Erenler haliyle hal olmayınca

Cevahir yanmasa aşkın oduna
Sikke yazarlar mı Şah'ın adına

Seni hiç korlar mı talip evine
Zer gibi sararıp kal olmayınca

Mecnun olan gezer daim mestinde
Aşkın dolusunu tutar destinde

Seni taşırlar mı başlar üstünde
Mürşit nazar edip gel demeyince

Dertmend olmayınca gönül hak olmaz
Aşık olmayınca sine çak olmaz

Kul Himmet'im eydir vücut pak olmaz
Mürşit-i Kamilden el olmayınca

Bu nefeste geçen Şah, Şah İsmail'dir. Kul Himmet'in Şah İsmail Hatayi ve Pir Sultan'la özel ilişkilerini inceleyeceğimiz bölümde vereceğimiz örnekler dışında bir siyaset şiiridir bu. İlk gençlik döneminde, belki Şah İsmail'in Anadolu'ya ikinci gelişinden sonra, Şah'ın peşinden gitmeyi arzu eden Kızılbaş gençleri için yazmıştır. Burada Mürşit olarak sıfatlandırılan, Kızılbaş Safevi Devleti yönetimini elinde tutan Kızılbaş Yüksek kurulu “Ehl-i İhtisas" kurulu baş üyesi *Halifet-ül Hülafa*, yani Halifeler Halifesi'dir. Mürşit-i Kamil ise Şah İsmail'in kendisidir.

Bunun için önce Mürşitten gelen buyruklara uymayı öneriyor. Şah'a kul olmadan, yola aşık olmadan Mürşit-i Kamil'den el almak, insan olarak paklaşmak-durulanmak olası değildir.
Kul Himmet büyük olasıyla Şah İsmail'in Kızılbaş ordusuna katılmıştır. Ancak kendisinin de Safevi soyundan gelmesinin Şah'ın yanında özel bir ayrıcalığı olabilir. Onun tutsak olup kollarının bağlandığını ve Şah'a (Şah İsmail) kurtarılması için yalvardığını anlatan bir şiirini görelim:

Bugün tutsak oldum kollarım bağlı

Ayn-Cem'de oturan erenler mürvet
Erenler serveri Erdebil Oğlu
Ayn-i Cemde oturan erenler mürvet

Erenler ne desin kendi gelene
Eksikliğin kendi özünde bilene
Bizim gibi merd-i garip olana
Ayn-i Cemde oturan erenler mürvet

Yalnız kaldım yalvarayım ol Şah'a
Kendi kazancımla düştüm bir caha
Bizim için niyaz edin dergaha
Ayn-i Cemde oturan erenler mürvet

Yezidin yanında söylüyemedim
İnip aşk deryasın boyluyamadım
Arttı yaram merhem eyleyemedim
Ayn-i Cemde oturan erenler mürvet

Kul Himmet ya nice olur halimiz
Açılmadı kaldı gonca gülümüz
Küçük büyük mümin müslim varımız
Ayn-i Cemde oturan erenler mürvet

Görüldüğü gibi tutsak bulunduğu yerde bu şiiri yazmış ve "Erenler serveri Erdebil Oğlu"ndan yardım istemekte ve kurtarılmasını dilemektedir. Erdebil Oğlu doğrudan Şah İsmail'in sıfatlarındandır. Bize göre, Cahit Öztelli'nin ileri sürdüğü gibi "Şah Tahmasb (1524-1576) veya Şah Abbas (1588-1628)" [2] değildir. Ozanın burada "Erenler serveri " olarak nitelediği Şah İsmail, "Ayn-i Cemde oturan erenler" ise, Kızılbaş Safevi devletinin, Kızılbaş Türkmen oymaklarının Dede-Beğlerinden oluşturduğu yüksek Ehl-i İhtisas" kuruludur.[3] 1501-2'de Kızılbaş Safevi devleti kurulduğunda, Alevi-

[2] Cahit Öztelli, "*Pir Sultan'ın Dostları"*, İstanbul-1984, s. 98

[3] Şah İsmail'i Gilan'da sakladıkları dönemde (1494-1499), inançları gereği Mürşid ve mürid (talip) ilişkileri içinde, "Ehli İhtisas" adı altında "Lala, Abdal, Dede, Hadim (hizmet gören) ve Halifat al- Hulafa (Halifeler halifesi)"den oluşan bir kurul kurmuşlardı. Devlet kurulduktan sonra bu kurul Lalalığı kaldırarak, yerine "Vekil-i Nefs-i Nefis-i Humayun" adıyla bir yüksek görev yarattı. Bu görev, Şah İsmail'in hem "Padişah" olarak dünyasal yani siyasal iktidarının , hem de "Mürşid-i Kamil" olarak inançsal iktidarının vekillik kurumuydu. Bu kurum bir süre için, geleneksel sadrazam ve tüm bürokrasinin,

Bektaşi Görgü Cemi kurumları doğrudan devlet yönetimine taşınmıştır. Kendilerinin aracılığıyla Şah'tan yardım isteyen Kul Himmet'in bu şiiri, adı geçen kurula ulaşmış olması olasılığı bile vardır. Kul Himmet'in gençlik yıllarında yaşadığı bu tutsaklıktan, herhalde çabuk kurtarılmıştır.

Kul Himmet, kendisine el verip yola götüren piri Pir Sultan Abdal'ın bir nefesine benzek olarak yazdığı bir düvazimamının sonunda, Şah Tahmasb'a (1524-1576) bağlılığını çekinmeden söylüyor. Bu şiirini büyük olasıyla kendisi ve çevresinin, İranlı bir yabancı (mevali) olarak suçlayanlara karşı yazmıştır. İranlı olmakla birlikte Şii değil Hüseyni (Hüseyin'e bağlı Alevi) olduklarını haykırmaktadır. Pir Sultan Abdal'ınkiyle çok az farklı sözcüklerle aynı içeriği taşımaktadır. Ancak Pir Sultan nakaratlarında doğrudan "Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin?" diye meydan okumaktadır. Sonunu, nerede olursa olsun bir Hüseyin sever Alevi olarak ikrar-imanına bağlı olduğu söylemiyle, şöyle bitiriyor:

Pir Sultan'ım çağırır Hint'te Yemen'de
Dolaştırsam seni Sahib zamanda
İradet getürdüm ikrar imanda
Hüseyni'yim Alevi'yim ne dersin

Kul Himmet ise şiirin sonunu Şah Tahmasb ile bağlıyor:

Kul Himmet'im mürid idim amana[4]
Özüm ulaştırdım Sahib zamana
İradet getürdüm Şah Tahmasb Han'a
Hüseyni'yiz Mevali'yiz ne dersin

Kul Himmet bu şiirini 1533 tarihinden önce yazmıştır. Çünkü bu tarihten sonra Kızılbaşların ve özellikle Osmanlı İmparatorluğu topraklarında

---

yani Umera'nın başı görevlerini içeren Vezir iktidarlarını gölgede bıraktı. Vekil, Savory'nin deyimiyle Şah İsmail'in *alter ego*'su, yani ikinci kişiliğiydi. (R.M.Savory, *The Cambridge History of Iran, Vol. VI*, s.357, 384 vd.)

[4] Cahit Öztelli (agy. s.37, 120: şiir 45) kitabının başındaki açıklama kısmında ise "Dehmen'e olarak yazmıştır. Hangisinin doğru derlendiğini anlamak güç. Bir uslamaya gidecek olursak rahatlıkla: "Kul Himmet'im müridim Pir Sultan'a" biçiminde yazmış olabileceği düşünülebilir.

yaşayan Alevi-Kızılbaş topluluklarının Şah Tahmasb'la bağları kesilmiş ve İran Şah'ından kesinlikle "mürüvvet" beklemez olmuşlardı.

1524 yılında Kızılbaş Türkmen hanları, eski yüksek kurulu yeniden oluşturarak, on yaşlarında tahta oturtup Mürşid-i Kamil postuna geçirdikleri Şah İsmail'in oğlu Şah Tahmasb'ın Şah vekilliğini, üçlü ve ikili Yönetimler (*Triumviri ve Duumviri*) ile 1529-30'lara kadar birbirleriyle mücadeleler içinde sürdürdüler. Sonra bu görevi Şamlu Muhammed Han devraldı. İç çatışmalara rağmen 1533 tarihine kadar kuruluş döneminde Kızılbaş Safevi yönetimi ikinci yükselişini yaşadı. Ancak Şah'ın çevresini kuşatmış, hiçbir zaman Kızılbaşlığı kabul etmemiş olan İran feodallarının geleneksel yönetici aristokrat aileleri daha fazla fırsat vermedi. Şah Tahmasb güçlenir güçlenmez, Şamlu Muhammed Han'ı öldürttü. Kızılbaş Türkmen oymaklarını birbirine düşürdü ve zorla yerlerini değiştirdi. Şah Vekilliği yerine bir İranlıyı başvezir yapıp Kızılbaş Ehli İhtisas kurulunu dağıttı. Başkomutanlığı (Emir ul Umera) da ellerinden alıp Gürcülere verdi. 1501-2'de Tebriz'de kurulmuş olan Kızılbaş Safevi Devleti, 1533 yından itibaren Kızılbaşlık özelliğini resmen yitirmiş, İran unsurunun devleti, yani bugünün deyimiyle Ulusal İran devletine dönüşmüş. Yine aynı tarihten itibaren, Oniki İmamcı Şii Şeriatı, devletin resmi dini olmuştu. Böylelikle İran'da Kızılbaş azınlığın kurduğu devlet ortadan kalkmıştır.

Bu süreçte Osmanlı'nın da büyük katkısı vardır: <u>1533 den 1555'e kadar Kanuni Süleyman'ın İran'a yaptığı üç sefer İran Safevi devletini ortadan kaldırmak için değil, Kızılbaşlığı ve Kızılbaşları yoketmek amacını taşıyordu.</u> Bilindiği gibi 1530'lara kadar Anadolu'da onlarca bölgesel Kızılbaş başkaldırıları olmuştur. Ama siyasetleri Osmanlı başkenti İstanbul'a, padişahın tahtına yöneliktir. Kul Himmet de, Pir Sultan da bu siyasetin sözcüleri ve propagandacısıdırlar.

Örneğin Pir Sultan, İran yandaşı değil, tam tersine Kızılbaş Safevi yönetimini Kızılbaş çoğunluğun bulunduğu Anadolu'ya ve Kalender Şah ayaklanması sırasındaki (1527-28) büyük mücadeleye çağırmaktadır. Kızılbaş halk yönetimini İstanbul'da görmek istemektedir:

Yeryüzünü kızıl taçlar bürüye
Münafık olanın bağrı eriye
Sahib-i Zamanın emri yürüye
Mehdi kim olduğu bilinmelidir

Pir Sultan'ım eydür ey Dede Dehman
Kendini çevir de andan gel heman
İstanbul şehrinde ol Sahib-Zaman
Tac ü devlet ile salınmalıdır

İran'daki Kızılbaş Türkmen oymakları, kökleriyle bağlı oldukları için, Kızılbaş hareketlerin hem destek hem de sığınak yerleriydi. Kısacası Cahit Öztelli'nin abartarak: “Aleviler Şah Tahmasp'ı çok severlerdi. Nefeslerde onun adı ile andıkları gibi ‘Güzel Şah, Ala gözlü Şah’ ve özellikle Alevi toplumu arasında ‘Dehmen-Dehmen Şah’ diye anılmakta idi” diye yazması, dönemin tarihini çok iyi incelememesinden kaynaklanıyor. Sözünü ettiğimiz 8-9 yıllık ilk döneminde Alevi-Kızılbaş ozanlarının şiirlerinde Şah Tahmasp'a bütün adların yakıştırılması da, Kızılbaş Yüksek Kurulunun siyasetinin uzantısıydı.

Kul Himmet Dede'nin tarih düşerek yazdığı iki nefesi, Şah Tahmasp dönemine rastladığı halde adını anmaz. Bunlardan ilki, İrfan Çoban'ın [5] Kul

---

[5] Kul Himmet’in türbesinin bulunduğu ve kurucusu olduğu Tokat’ın Almus ilçesi Varzıl (Görümlü) köyünden İrfan Çoban’ın Kul Himmet üzerine yaptığı derleme çalışmaları dosyasını 1995 yılında gördüm. Alev Yayınları onu incelememi ve yayınlanıp yayınlanmayacağı yönünde görüşümü istemişti. Gönderilen kopya üzerinde dikkatli bir inceleme yaparak 5-6 sayfalık yazıyla düşüncelerimi belirtmiş ve İrfan Çoban’a bu yazının iletilmesini söylemiştim. Ona, kitabının gösterdiğim doğrultuda yayına hazırlanmasını kabul ettiği takdirde, yardımcı olacağımı da söylemişlerdi. İrfan Çoban’nın, köyünün derneği tarafından bastırılan *Kul Himmet* kitabını gördükten sonra, o yazımdan bir-iki paragraflık alıntıyı vermek gereğini duydum:
“...Alevi kökenli bir köy imamı olan İrfan Çoban, 'İki cami arasında kalmış binamaz' halk deyiminin anlattığı psikoloji içinde bulunmaktadır. Bazan Aleviliği, bazan cami hocalığı ağır basmakta. Bir görüş ve bilgi sistematiği bulunmadığı için duyduklarını, gördükleri ve okuduklarını pek çok yanlış anlamlandırmalarına rağmen, kesin doğrular gibi yansıtmıştır. (...)"
"İrfan Çoban'ın derleme çalışması, büyük eksiklikleriyle birlikte bir emek ürünü ve oldukça önemlidir; mutlaka değerlendirilmeli. Kitap bu haliyle basılamaz. Bektaşilerle ilişkili tüm karşıt görüş, küfür ve suçlamalar çıkarılmalı; ancak Kul Himmet ocağı ile Dergah arasındaki çelişki ve anlaşmazlığın kaynağı üzerinde durulmalıdır. Geri kalan kısımlar iyi bir şekilde gözden geçirilip, iki bölüm halinde derlenip toparlanabilir:
1.Kul Himmet'e ilişkin özgün bilgiler ve şiirleri
2.Kul Himmet evlatlarının sürdürdüğü Yol ve Erkan. Bu bölümler uygun alt başlıklar altında ayrıntılanarak bir kitap oluşturulabilir. Kitaptaki bilgileri toparlayıp, yorumlayarak bilimsel değerlendirme getiren bir önsöz mutlaka konulmalıdır...”

İrfan Çoban önerilerimiz doğrultusunda değil, olduğu gibi yayınlanmasını istediğinden, yayınevi kitabını basmadı. Görüyoruz ki, “Görümlü Kul Himmet Sevgi ve Dostluk

Himmet soyundan gelen Boncuk Şahin Dede'den derlediği ve hem düvazimam hem de Cemlerde gülbenk (dua) olarak okunan 38 kıta'lık uzun nefesidir. Kul Himmet, hece sayısını ve uyakları gözönünde almadan, Görgü Ceminde içinden geldiği gibi (Şatiyye) gülbenk çekerken yarattığı bu nefeste peygamberler, melekler, Oniki İmamlar, Hacı Bektaş Veli, Kızıl Deli Sultan, Balım Sultan, çok sayıda erler-evliyaların ozanların adına zikrederek, bütün yersel-göksel varlıkların hepsinin "hürmeti hakkı için Ali"den yardım dilemektedir. Bu uzun nefes ağızdan ağıza, sözlü olarak gelmiş olduğundan bazı evliya isimleri sonradan şiire girmiş.Kul Himmet onuncu dörtlükte Şah İsmail'i bir veli olarak anmaktadır:

Dillerine ben mailim
Her ne der isen kailim
Kolu şanlı Şah İsmail'in
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Şiirin sonlarına doğru (36. dörtlükte) Kul Himmet tarih düşmüştür:

Otuz dokuzda buldum kararım
Bir dert ehli hoş yar ararım
Sinop'ta yatan hazreti Bilal'ın
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Kul Himmet Hicri 939'da (1533-4) bu nefesi söylerken, olasıyla kırk yaşlarındadır. Tam kararını bulmuş, olgunlaşmıştır ve derdine ortak olacak,

---

Derneği" tarafından 1997'de Tokat'ta bastırılan "Kul Himmet" kitabı da, sözü edilen kısımlar çıkarılmış olmasına rağmen, dil ve yazım kuralları bozukluğu bir yana, büyük bilgi, tarih yanlışları ve yanlış değerlendirmeler olduğu gibi durmaktadır. İrfan Çoban 'ın aynı ısrarını sürdürdüğü görülüyor.

Herşeye rağmen, Çoban'ın yaşadığı bölgeden derlemiş olduğu Kul Himmet söylenceleri ve yeni şiirler oldukça önemli bulunmaktadır. Bunlar sayesinde Kul Himmet'in soyunu sopunu saptayabildiğimiz gibi, onun Anadolu Kızılbaşlık tarihindeki onurlu yerini öğrenebiliyoruz. Biz incelememizde bu ham, yeni ve otantik bilgileri gördükten sonra, büyük Kızılbaş ozanı ve dedesi Kul Himmet hakkında fazla olmayan diğer çalışmaları da inceleyip, nesnel bakış açısıyla değerlendirme çabasına girmiş olduk. Ama eğer İrfan Çoban'ın bu yeni derlemeleri olmasaydı, bugüne kadarki yanlış tarihleme ve değerlendirmeleri düzeltmek olası değildi. Bu bakımından kendisine teşekkür etmeyi zevkli bir görev biliyoruz.

kendisini anlayacak bir dost aramaktadır. Bunun için Sinop'taki bir evliyanın hürmetine Ali'den yardım beklemektedir. Başından çok maceralar geçmiş ve gittiği yerde güzel sözler etmiştir.

Ona Horasan'dan ve Erdebil'den erler gelmektedir. Bu ifade, Kul Himmet'in Erdebil ile ilişkisiyle birlikte, bu yıllarda Şah Tahmasp ile çatışan Horasan eyaletini elinde tutan Kızılbaş oymak beyleriyle haberleştiğini de gösteriyor. Artık yazdığı kağıtlarda (varaklar) dilekler dilemektedir:

Çok serencemler geçti serden
Lal-i gevher çıkar dilden
Horasan'dan Erdebil'den gelen erenler
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Kul Himmet'im açıldı varaklarım
Kabul olsun dileklerim
Hurilerin meleklerin
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Kul Himmet'in 1533-34'de yazdığı böyle bir şiirde, Şah Tahmasp'ın da "hürmeti hakkı çün" Ali'den yardım istememesi için, onu artık sevmemesi ve ona karşı olması gerekmektedir. Bu durum yukarıdaki anlattığımız tarihsel olaylarla koşutluk taşımaktadır.

Yine İrfan Çoban'ın Kul Himmet evlatlarından Abbas Dede'den derlediği diğer nefes de bir düvazimam'dır. Bülbül ile konuşarak onun kendisine hal diliyle söylediklerini, bu düvazimam'da dillendiriyor Kul Himmet. Öğütler verirken, aynı zamanda özeleştiri geçiyor. 6. dörtlükte düştüğü bir tarih ve bu tarihte, "Dört kitapla İmam Cafer heyeti"nin "mümin kula" söyledikleri var.
973 (1563) yılında yazılmış olan şiirde, Şah Tahmasp'ın İran'da Şii Şeriatı'nın resmi devlet dini kabul etmesine ve olasıyla onun Anadolu'daki propagandasına karşıkoyum hissediyoruz. "İmam Cafer Heyeti" diye adlandırdığı, ya doğrudan Kızılbaş Safevi devleti yöneticileri eski "Ehl-i İhtisas" yüksek kuruludur; ya da daha akla yatkını, bu kurulun üyesi "Halifeler Halifesi"nin başkanlığındaki *Buyruk* hazırlayan "İmam Cafer heyeti" adıyla bir alt komisyon vardı. Bu bilgiler bize, Kul Himmet'in bu heyette yer almış olabileceğini de düşündürüyor. Asıl onların söylediklerine kulak veriniz diye karşı propaganda yapmaktadır. Ancak tıpkı Pir Sultan'ın yaptığı gibi, kapalı ve simgelerle vermektedir düşündüklerini:

Eğer candan sever isen sen beni
Eğlen uçup gitme der güle bülbül
Senin mekanın benim kalbim evidir
Vücudum şehrine kona der bülbül

Konarsan güle kon dikene konma
Sakın eski düşman dost olur sanma
Rakipten korkup ta sen geri durma
Düşmanın kastı cana der bülbül

Bülbül gibi daldan dala sektiğim
Kahrı hoş eyleyip cevrin çektiğim
Beresin bekleyip ikrar güttüdüm
Gülde mi harda mı o ne der bülbül

Gani Celal'dan rahmet ola kuluna
Tabib gerek derde derman buluna
Benliğinen konma gülün dalına
Arı var pençeni kana der bülbül

Hatice-t-ül kübra Zühre'nin sesi
Hasan'ın Hüseyin'in validesi
Hazreti Peygamberin kerimesi
Sorun Fadime'ye o ne der bülbül

İmam Zeynel içti abu hayatı
Muhammed Bakır'a ver saadeti
Dört kitapla İmam Cafer heyeti
Yetmiş üçte mümin kula der bülbül

Musa-i Kazım'ın kurşun içişi
İmam Rıza'nın müşkül seçişi
Seher vakti dertli dertli ötüşü
Dost bağında gonca güle der bülbül

Taki'nin Naki'nin ervahı farzın
Cebrail türaba erdirdi özün
Naki'nin alnında Zühre yıldızı
Gelin yaş soruşun bile der bülbül

Hasan Askeri'den asker kopunca
Mehdi mağaradan dışa çıkınca
Binbir çiçekten de paçın alınca
Arının figanı bala der bülbül

Kul Himmet dilinden güherler saçar
Geçer şu mahluğun eyyamı geçer
Mümin olanlara rahmetler saçar
Dünya baki değil fena der bülbül

Kızılbaşların iktidarı üçüncü kez ele geçirme girişimi 1587-90 arasında; Şah Muhammed Hüdabende (1586-87) ve Şah Abbas'ın (1588-1628) ilk yıllarında olmuştur. Şah Abbas'ı da başa geçiren Kızılbaş güçler olmuşsa da, o babasından daha sert bir biçimde Kızılbaş Türkmenleri yönetimden atmış, yerine Gürcüleri ve Çerkezleri yerleştirerek büyük kıyımlar yapmıştır. Bir daha da Kızılbaş güçleri İran'da kendilerini iktidara yöneltecek ortamı yakalayamamışlardır.[6]

Şah Abbas'ın ilk yıllarındaki Kızılbaşların iktidarı ele geçirme girişimi, anında Anadolu'ya yansımıştır. Kul Himmet bu girişim üzerine Şah Abbas'ın tahta çıkışını:

Yol oğlu musun sufi
Bu yolu kurdu Safi
Bu yolu terkedenin
Kalbinde gerek insafı

ile başlayan 121 kıta'lık bir maniler dizisiyle karşılamıştır. 28. dörtlükte Şah Abbas'ı Sahib-i Zaman (Mehdi) olarak selamlayıp, Şeyh Safi'den itibaren atalarını ona anımsatmış, onu Timur'a (Gürkan-Gürhan) benzeterek

[6] Tarihsel durum bu iken, C. Öztelli'nin Şah Abbas'ın Kızılbaş propagandası için; "O da Şah İsmail gibi Türkçe nefesler yazarak Anadolu'ya göndermiştir" diye hüküm yürütmesi tamamıyla desteksizdir. Besati'nin "Menakıb'ül- esrar Behçet'ül-ahrar" elyazmasında iki nefesini zikrettiği Kul Adil'in, -salt kendi elindeki elyazması kopyasında Şah Adil tapşırmasıyla sözü edilen şiirler yazıldığı için- Şah Abbas'ın kendisi yani ozanlık takma adı olduğunu ileri sürmesinde (agy. s. 282-285) doğruluk payını kesin olduğu söylenemez.

Anadolu'ya gelmesini -kapalı olarak- teşvik etmiş. Genç yaşta tahta çıkarılışından umutlar besleyerek dergahına uzaktan niyazda bulunmuştur:

Çıkınca Sahip Zaman
İnkara vermez aman
Birgün sela okunur
Abdesli bilinür Gürhan

Makalatın ahiri
Cemalatın zuhuru
Şeyh Safi'ye değiptir
İmam Cafer mühürü

Şeyh Sadrettin Hoca Ali
Şeyh İbrahim oldu ulu
Ali padişahıdır
Sözümüzün evveli

Şeyh Cüneyd Şeyh Haydar
Şah İsmail geldi er
Şah Dehmen padişah
Şevketli olhur...?...

Koca Kabban (?) gördü eza
Ali Abbas kıldı kaza
Şeyh Safi akranında
Şah Abbas geldi taze

Şah Abbas şahımızdır
Gülyüzlü mahımızdır
Niyazım dergahına
Gizli penahımızdır

Dergahına niyazım
Payine sürsem yüzün
Gönlüm intizar kıldı
Yolların gözler ahım

62. dörtlükte Şah herşeyi düzeltir (Pard'olur Şah pard'olur) deyip, onu izleyen birkaç dörtlükte kendi isteklerini ve asıl Anadolu Kızılbaşlarının

siyasetini ortaya koyuyor. Onların emelleri olan İstanbul'un alınmasını gerçekleştirir diye umuyor ve onu yönlendiriyor. Zülfikarı kuşanmasını istiyor. Ancak o zaman İnkar'ın (Osmanlı Padişahının) yüreğinden kanlar boşanacaktır:

Pard'olur Şah pard'olur
Eşikte niyaz d'olur
Erenler dem erince
Kış içinde yaz olur

Erenler dem erince
Coşar çarha girince
Ya Merdan eğlenir mi
Meydanda ne görünce

Meydan d'olur meydanlar
Tahtına uğrar canlar
Bin baş bin yol sayılır
Onda sorulmaz kanlar

Alır İslambol tahtın
Yerine getirir ahtın
Zülfikarı kuşanır
Geyünür cenk rahtın

Zülfikarın kuşanır
Yezit görür uşanır
İnkarın yüreğinde
Kopar kanlar boşanır

79. dörtlükte Şah Muhammed Hüdabende'den, hatalı ve hiçbir marifeti olmadığından sözediyor. Ariflerin kendisinden iğrendiğini söylüyor. Şah Abbas ise, “Şahlar şahı ve alemin sığınacak yeri” dir. Şah Abbas’ın tahta geçmesi, İmam olmasıyla Kul Himmet onun vasıflarını söze döküyor ve övgüsünü tamamlıyor.

Şah Bende'nin zatı çoktur
Hiçbir marifeti yoktur
Arifler iğrenirler
Böyle taslığı çoktur

...
Şah'ım şahlar şahıdır
Alemin penahıdır...

Kul Himmet’e ayan oldu
Güzel Şah imam oldu
Şahın cemali vechinde
Bu vasf kelam tamam oldu

Kul Himmet'in bu maniler dizisini Şah Abbas'ın tahta çıkarıldığı 1588'in başlarında yazdığı anlaşılıyor. Ve büyük olasılıkla büyük ozan son birkaç yılını Kızılbaşların kurtuluşu umudu içinde geçirmiştir. Kul Himmet, bu maniler dizisinin 72.sinden itibaren 7 dörtlük içinde, “Mana ulaştı kırka" diye başlayıp yüze erişinceye dek, sanki her dörtlükte on yılının yaş özelliklerini vermektedir. Mana'yı, içdünyası olarak alırsak, kırk yaşından itibaren olgunlaştığını söyleyip, yüzyaşına dek sürdürüyormuş gibi geliyor insana. Ancak bazan Mani türünün özelliği gereği, tekerleme biçiminde anlamlandırılması güç boşmuş gibi görünen sözler de sıralıyor. Belki özellikle 76. dörtlükte Şeyh Safi'nin (1252-1334) seksen yaşlarında öldüğünü ima etmesi, kendi yaş evrelerini dörtlüklerle verdiğine kanıt gösterilebilir:

Mana seksene yetti
Ali özün şehit etti
Kodular hak yoluna
Şeyh Safi doğru gitti

Böyle olunca Kul Himmet yüz yaşlarında ve arifler meclisinde sohbette iken, Şah Abbas'ın Kızılbaşlar tarafından tahta çıkarıldığı haberini almıştır. Bu onun için bir armağandır. Bu armağanı “şerh etmeğe”, yani açıklamaya geçerken Şah Bende'den (Şah Muhammed Hudabende'nin kısaltılmış söylenişi) başlaması ve arkasından “Şahın minbere çıktığını” zikretmesi de tezimizi güçlendiriyor:

Mana erişti yüze
Yüz gören vermez yüze
Bu arifler sohbetidir
Bir armağan geldi bize

Armağan geldi bize

Dinlen şerh edem size
Her nefs buğuza gerek
İmiş bunlara kaza

Şah Bende'nin zatı çoktur
Hiçbir marifeti yoktur
(...)
Gönül mescit dil vere
Şah'tır çıkan minbere

3. Kul Himmet Dede Erdebil Ocağına Mensup ve Şeyh Safi'nin Torunlarındandır

Kul Himmet'in kim olduğu üzerinde, 1990 yılında yayınlamış olduğu bin sayfalık "Bektaşi Nefesleri ve Şairleri" isimli kitabında (s. 163) Turgut Koca şu bilgiyi veriyor:
"16. yüzyılda yaşamış bir şairdir. Yeniçeri ocağından emekli olunca, bütün Osmanlı topraklarını köy köy dolaşmıştır. Şiirlerini bu gezginciliği sırasında yazmıştır. Bir ara Hacı Bektaş Dergahında dervişlik etmiş, mücerret azizlerdendir. Nefeslerinden bir kısmı bestelenmiştir." [7]
Bu bilgilerin hiçbir dayanağı yoktur. Kul Himmet'in Tokat bölgesinde yaşadığı ve bir ailesi bulunduğu bilinmektedir. Mücerret (evlenmemiş) derviş de değildir. Tokat'a bağlı Almus ilçesinin Varzıl (Görümlü) köyünde mezarı bulunmaktadır. Kul Himmet soyundan gelen ve Kulhimmetliler adını taşıyan Dedeler (Seyyid) Ocağı vardır.

---

[7] Kitabının önsözünde (s.6-7) "...Tarihin akışı içinde yetişen Bektaşi Şairlerinin hayat hikayeleri, tarih sırasına göre, Bektaşi gelenekleri gözönüne alınarak belgelere dayandırılmıştır. Bu şairlerin çağ ve çevre, yine belgelerle tesbit edilmiştir" diyen Turgut Koca'ya sormak gerekir: Turgut Baba, Kızılbaşlık siyasetinin Şah Hatayi ve Pir Sultan'dan sonra üçüncü büyük ozanı Kul Himmet'i hangi belge ile Yeniçeri ocağından yetişmiş ve oradan emekli olduğunu saptadınız? Mücerret olduğunu nasıl uyduruyorsunuz? Kızılbaş düşmanı Osmanlı'yı kendi devleti olarak görmeyen Kul Himmet, nasıl yeniçeri ocağından olur? Bu Kul Himmet Dede'ye yapılacak en büyük iftira, en büyük kötülüktür. Yeniçerilerin Alevi-Bektaşi inançlı olması belirleyici öge olamaz; Kızılbaşları ezen bir devletin askeri gücüdür o ve bu güç ezilen topluluklar için kullanılmıştır. Yeniçerilerin Bektaşiliğini öne çıkarmak için Dede Kul Himmet'i yeniçeri emeklisi yapmak, Pir sultan Abdal'ı Rumeli'nde Osmanlı akıncılarıyla fetihlere çıkarmak (agy. s. 145) safdillik değilse kasıtlıdır; bir Bektaşi babasına yakışmaz!

Kul Himmet'in bugüne değin bilinmeyen soyunu, aşağıda yeni bulunmuş bir şiiriyle açıklayacağız. Bu çok önemli nefesi de, Kul Himmet'in mezarının bulunduğu köyden İrfan Çoban Kulhimmetli Dedelerden derlemiştir. Ayrıca İrfan Çoban Kul Himmet'in soyunu gösteren hüccetname'yi de görüp okuduğunu söylemektedir.(İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Tokat-1997, s.6-8) Kul Himmet'in kendisini ve soyunu tanıtan -görünüşte bir kaç kuşak kesiklik olmasına rağmen- bu nefesi çok önemsiyoruz. [8] Şiirin tamamını aşağıda geçtikten sonra, yorum ve açıklamalarını yapacağız:

Aslımı sorarsanız behey sofular
Aslımız Oniki İmam'dan gelir

Aslımı neslimi diyeyim size
Neslimiz Ahmed-i Muhtar'dan gelir

Hüseyin'dir aslım ceddim celalım
Anadan gelme ummandan gelir

Ondan İmam-ı Zaynel ü Bakır
İmam Cafer Sadık ummandan gelir

Musa Kazım Hüseyn için çok ağladı
Oğlu Hamza-yı Ebul Kasım'dan gelir

Hamza'dan geldi cihana Ebu Muhammed

---

[8] Kul Himmet'le aynı yüzyılda, İstanbulda yaşamış, halk arasında Nizamoğlu adıyla tanınan Seyyid Seyfullah Nizamoğlu kendisinden başlayarak soyunu değilse de, aynı şekilde bağlı olduğu tarikat (Halveti) zincirini bir şiiriyle açıklamıştır. Yol zincirini ilk büyük İslam mutasavvıflarına ulaştırıp...Maruf Kerhi, Davud-i Tai, Habib-i Acemi'de Hasan'ül-Basri'ye kadar çıkıp şöyle bağlıyor:
Habib-i Acemi'ye bu yol bu erkan
Hasan'ül Basri'den ki geldi ey can
Aliy'el-Mürteza'dır piri anın
Velisidir zemin ü asümanın
Ana erdi yol erkan Mustafa'dan
Nebiler serveri kan-safadan
Bunların şeyhi Nizamoğlu kuludur
Kul olan bunlara mutlak velidir
Şiirin tamamı için bkz. Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmeleri,* Istanbul-1992, s.195-196.

Onun oğlu İsmail'den gelir

İsmail'in torunudur Cafer
Cafer oğlu Muhammed'den gelir

Muhammed oğlu Hüseyin'den gelmişem
Hüseyin oğlu Feyruz Şah'tan gelir

Muhammed Hafız ondan geldi dünyaya
Onun oğlu Saadettin'den gelir

Evliya sulb-i Saadettindir bilin
Ervahı şartlar insandan gelir

Kutbettin'den geldi Şeyh Salih
Şeyh Safi'nin dedesi Salih'ten gelir

Salih'in oğlu Emaneddin-i Cibril
Şeyh Safi gibi imamdan gelir

Şu dünyada bozulunca aslımız
Ceddi pakim Erdebil'den gelir

Erdebil'den gelince Rum'a
Sözümüz bizim didardan gelir

Şeyh Safi buyruğun eyledim kabul
Sözü onun daim Cafer'den gelir

Yedi kez hacca kılmışam revan [9]

---

[9]Kul Himmet'in bu dizesi, onun yedi kez Hac için Hicaz'a gitmiş olduğunu göstermemektedir. Alevilikte Pir huzuruna çıkmak, yani tarikata-yola gitmek, Ayn-i Cem'de görülüp sorulmak Hacca gitmektir. Zaten bir başka nefesinde Kul Himmet bunu belirtmektedir:

Şah-ı Erdebil'den akıp gelirim
Pirim serçeşmeden içtim ezelden
Ustazın yüzüne bakıp gelirim
Sıtkınan sevdim seviştim ezelden

Cümle tarık ehli birdir atamız

Yollarımız ehl-i irfandan gelir

Rum diyarına destimi attım
Ali sırrı benim kalbimden gelir

Evladımın adını koymuşum Şahin
Hakka doğru yollar bunlardan gelir

Şahin'ime yolumu eyledim teslim
Aslımız Şah-ı Erdebil'den gelir

Adımı anam Hüseyin koydu
Babam Muhyettin'dir İran'dan gelir

Kula himmet eyledi Şeyh Safi
Kula inanmayan Mervan'dan gelir

Ondan sonra adım oldu Kul Himmet
Evliya yolu Kırklar'dan gelir

Sofu bana sırrımı farş ettirdin
Sırrı farş eyleyen şeytandan gelir

Kul Himmet bu şiirinde Safevi hanedanının soyağacını, Şeyh Safi'ye (1252-1334) kadar sadece 3-4 isim eksiğiyle bize vermektedir. Bu eksik isimlerin peşpeşe olmasından, içinde geçtiği beyitlerin kaybolduğu yargısına varılabilir. Kul Himmet'in bu nefesi, Kızılbaş-Alevi ozanları arasında Safevi soyağacını -Şeyh Safi'ye kadar da olsa- tanımlayan tek örnek olması bakımından önemi bir yana, ilk kez ozanın kimliğini ve kendi soyunu tanımamızı sağlamaktadır. Her ne kadar İrfan Çoban Kulhimmetli Dedelerde

---

Mürvetinen bağışlanır hatamız
Muhammed Ali'ye çıkar ötemiz
Kısmetimize orda ulaştık ezelden
(...)
İmam Hasan şehrinde duacıyım
Hüseyniler güruhunda naciyim
Tarikata kadem bastım hacıyım
Didar sevgisine düştüm ezelden

Şecere'sini görüp okuduğunu ileri sürüyor ve saptadığı bir Şah İsmail şeceresiyle karşılaştırıp, onunla amca çocukları olduğunu kanıtlamaya çalışıyorsa da fazla inandırıcı değil. Şeyh Safi'den sonra Erdebil postuna oturmuş Sadreddin (1334-1393), Sultan Hoca Ali (1392-1429) ve Şeyh İbrahim (1429-1447) atlanarak, Şeyh Cüneyd (Ö.1460) ile Şeyh Haydar'ı (Ö.1488) Şeyh Safi'nin oğlu ve torunu gösterilmiştir. İrfan Çoban'ın bu karşılaştırmalı sıralamasında Şeyh Cüneyd'in iki oğlu olduğu doğrudur. Ancak Şey Cüneyd'in Çerkez halayığından olan büyük oğlunun adı Muhyittin değil, Hoca Muhammed'dir. (Aşık Paşazade'den aktaran Walther Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, 2. Baskı, Ankara-1992, s. 27, 110) Asıl adının Hüseyin olduğu anlaşılan Kul Himmet, babasının adının Muhyittin olduğunu ve şiirinde "cedd-i pakinin (temiz soyu)" Erdebil'den geldiğini söylemektedir. Kaybolmuş beyitlerinde geçen Kul Himmet'in dedelerinin adlarını bilemiyoruz. Bu şiire göre, Şah İsmail ile çağdaş olan Kul Himmet onun gibi, Şeyh Safi'nin 6. kuşaktan torunudur. Bir kaç beyit içinde verildiği, fakat günümüze ulaşmadığını düşündüğümüz Kul Himmet'in üç dedesinin adını öğrenemiyoruz. Buna rağmen, diğer Erdebil Şeyhlerinin adlarının geçmemesi, babasının adının da Muhyittin olması bizde onun, Şeyh Safiyüddin'in beş oğlundan biri olan Muhyittin'in soyundan geldiği kanısını uyandırmaktadır."Şu dünyada bozulunca aslımız/Ceddi- pakim Erdebil'den gelir" beyitinden, Erdebil dergahı postuna oturmak için hak kazanamamış Muhyittin, ya da oğlunun Erdebil'den Anadolu'ya geldiği anlamı çıkabilir. Belki de Kul Himmet'in yazdığı "aslının bozulması", yani Dergahın ilkelerine aykırı işler yapmasından dolayı bu hakkı yitirmiştir. Muhyittin'in kardeşi Sadreddin'in yaklaşık yetmiş yıla yakın Erdebil'in başında bulunmasıyla bazı sıkıntılar yaşanmış olabilir. Ama belki de Kul Himmet'in dedeleri, Hoca Ali döneminin sonlarında, Timur'un Anadolu'dan getirip Erdebil'de bıraktığı Alevi Türkmen tutsakların, yani Sufiyan-ı Rum'dan bir kısmının geri dönüşleri sırasında birlikte gelmiş olabilirler. Görüldüğü gibi Şey Safi Buyruğu'nu kabul edip ona bağlanmasının nedeni, sözlerinin İmam Cafer'den gelmesinden ve onu temsil etmesindendir. Bir başka nefesinde Kul Himmet'in, "Şeyh Safi'ye değüptür/ İmam Cafer mühürü" dediğini ve Buyruğun tanıtılması ve yaygınlaştırılmasında emeği geçtiğinden yukarıda sözetmiştik. Şiirin sonunda kendisine Kul Himmet adını veren ermişin Şeyh Safi olduğunu açıklıyor: Bu, şiir söyleyip dillenen ozanlara, pirleri veya mürşitleri tarafından, ya da düşlerinde bir veli, bir peygamber görünüp yeni bir ad takılması olarak bilinen Alevi geleneklerindendir. Ayrıca Muhammed Ali yoluna girerken, yani ikrarverme-musahib olma töreninden sonra verilmiştir. Kul Himmet bir başka düvazimam şiirinde Şeyh Safi'ye "Safi Dede'm" diye seslenmektedir:

Güzel Muhammed'in zikr-i hakkıdır
Oniki irenkten metah dokutur
Safi Dedem yazar Ali okutur [10]
Cebrail'in kanadında yazılı

Şeyh Safi'nin Erdebil dergahının başına geçememiş oğulları ve torunlarının Rum'a (Anadolu'ya) göçtüklerinin bir başka örneği Sivrihisarlı Baba Yusuf'tur. 1524 yılında ölmüş olan Mürşid-i Kamil olarak tanınan Yusuf Baba'nın "Kitab-ı Mahbubiyye" adlı manzum bir yapıtı günümüze gelmiştir. Bu kitabın başında verdiği Safevi soyağacını Adem peygambere değin çıkartmaktadır. Kendisi, Şeyh Safi'den sonra yerine geçmiş olan Sadreddin'in oğlu Cemaleddin'in soyundandır. Sadreddin'in diğer oğlu Hoca Ali Erdebil postundayken Cemaleddin'in oğulları ve torunlarının Anadolu'ya gelip yerleştikleri anlaşılıyor. Yusuf Baba adı geçen yapıtında Yunus Emre'nin mezarının Sivrihisar'a yöresinde Sarıköy'de bulunduğunu da zikretmekte. Ayrıca soyundan geldiği Şey Cemaleddin'in kardeşi Hoca Ali'nin müridi Şeyh Hamid Veli (Somuncu Baba, Ö.1413) ve ona bağlı Hacı Bayramı Veli'den de sözetmektedir. Bu gösteriyor ki Anadolu'da yol (tarikat) zinciri Erdebil Şeyhleriyle yürüyen Sünni Türk mutasavvıfları bulunmaktadır. Yusuf Baba'nın da Alevi olup olmadığı açık değildir. (Abdülbaki Gölpınarlı, *Alevi Bektaşi Nefesleri*, Ankara-1963, s. 272-273,276; *Melamilik ve Melamiler* İstanbul-1992, s.34-35)

Kul Himmet'in mezarının bulunduğu ve Kul Himmet soyluların yaşadığı köyden olan ve köyünde yıllarca imamlık yapmış bulunan İrfan Çoban'ın ozan hakkında derlediği otantik bilgiler, asıl adı Hüseyin olan Kul Himmet'i ailecek bize tanıtıyor. Hanımının adı önce Ördek Ana iken, yerleştiği köyde değiştirip Fatma Ana demişler. Birinin adı Şahin, öbürünün Abbas olan iki oğlu vardı Kul Himmet'in. Yukarıdaki şiirinde sadece iki kez oğlu Şahin'in adı geçmektedir. "Şahin'ime yolumu eyledim teslim" dizesinden anlaşıldığına göre, Kul Himmet artık yolu-erkanı yürütmeğe mecali kalmadığı ömrünün son zamanlarında bu şiiri yazmıştır. Abbas'ın o tarihlerde yaşamadığı anlaşılıyor.

Söylentiye göre, Kul Himmet olasıyla, küçük yaşta ölen oğlu Abbas'ın ardından çok ağlayıp sızlamaktaymış; kendisine insan kılığına girmiş bir

---

[10] Cahit Öztelli, kitabında (agy. s. 86) "Seyfi Dedem" olarak hatalı yayınlamıştır, "Safi Dedem" okunmalıdır.

melek (Mikail) görünüp, elini gözlerine sürerek ona Kerbela'yı göstermiş. İmam Hüseyin ve yetmiş iki yakınının şehit oluşlarını gözleriyle görmüş. Melek ona: "Ey, ben dervişim, diyen kişi! Sen hep cedd-i celalını översin; hem Hüseyin'in soyundanım dersin, hem de vadesi gelmiş bir evlat için figan edersin. Görmez misin İmam Hüseyin'i? Beş kardeşi üç oğlu gözünün önünde şehit edildi; yine de Allaha davacı olmadı. Dervişlik, allahtan gelene kail olmak ve hoşnutlukla karşılamaktır" deyip gözden kaybolmuş. Kul Himmet de bir daha ağlamamış ve düvazimamlar söylemiş. Kul Himmet'in soyu oğlu Şahin'den yürümüş. Varzıl (Görümlü) köyünde yaşayan Şahinoğulları, Dedeler kabilesi olarak onun soyundan gelmektedirler.

4. Kul Himmet, Şah İsmail Hatayi Ve Pir Sultan Abdal Yakınlığı

Bu üç büyük Alevi-Kızılbaş ermiş ozanı birbirinden etkilenmiş ve çok kez nefesleri birbirine karıştırılmıştır. İçlerinde yaşça en küçüğü olan Kul Himmet birçok şiirinde hem Şah hem ozan olarak Hatayi'yi ve ustadı-piri olarak Pir Sultan'ı zikretmiştir. Pir Sultan'ın da bazı şiirlerinde Şah Hatayi'nin adı geçmesine rağmen, Hatayi'nin hiçbir şiirinde ne kendisinden yaşça büyük olan Pir Sultan'ın ve ne de Kul Himmet'in adına rastlanmamaktadır. Bu ancak birinin Şah, öbürlerinin bende-kul durumunda oluşları ya da diğer söylemle, Hatayi'nin Mürşid-i Kamil makamında bulunması dolayısıyla, onlara sadece talip gözüyle bakmasıyla açıklanabilir. Buna karşılık Hatayi'nin, o dönemlerde Hacı Bektaş Veli Dergahının Pir'i, Balım Sultan (1450?-1418?) hem de kardeşi Kalender Çelebi (1483?-1428) üzerine birer şiiri vardır. Bu kişiler, Şah'ın kendi inanç ve siyasetinin kaynağı Hacı Bektaş Veli'nin temsilcileri olduğu kadar, Küçük Asya'da yaşamakta olan Alevi-Kızılbaşların birinci derecede bağlı oldukları dergahın başındaydılar. Alevi toplulukların manevi önderleri Dede'ler, her yıl orada kazan kaynatıp icazet aldıktan sonra gelip Cem-cemaatlarını yaptırıyorlardı. Özellikle Balım Sultan'ı öven şiir tamamıyla siyasidir. Olasıyla 1509'da, II. Bayezid'in izniyle Osmanlı sınırında Yıldız Dağı çevresinde bir süre kalışı sırasında yazmıştır.[11]

Burada yapılan Cemlere ve siyasi toplantılara Hacı Bektaş Dergahı'ndan Balım Sultan'ı temsilen Kalender Abdal, aynı Dergahtan icazetli dede Pir Sultan Abdal ve henüz 17-18 yaşlarında bulunmasına rağmen ozanlığıyla kendini kabul ettirmiş Safevi soylu dede Kul Himmet de katılmıştır. Bu

---

[11] Menakıbnâme AG nüshasından aktaran Abdurrahman Güzel, Kaygusuz Abdal, s.41.

geniş katılımlı siyasi toplantılarda ozan olarak Şah İsmail Hatayi, Pir Sultan ve Kul Himmet'in biraraya geldiklerini belirleyen Kul Himmet köyünde (Varzıl-Görümlü) anlatılan bir önemli söylence ve üçünün de adını birarada zikreden nefesler mevcuttur. Kalender Abdal bu üç ozanın biraraya gelişini, çok geniş yorumlara açık görünen “Eli kanlıların elin yumağa” dizesiyle vermiştir. Kalender üçünü de cümle aşıkların atası ilan eder:

Ezel-i ervahtan ceddim cemalim
Hatayi Kul Himmet Pir Sultan geldi
Eli kanlıların elin yumağa
Hatayi Kul Himmet Pir Sultan geldi
(...)

Kalender yok bu sözümün hatası
Beş harftendir aşıkların futası
Üç aşıktır cümle aşık atası
Hatayi Kul Himmet Pir Sultan geldi [12]

Kul Himmet dondan dona geçen, sürekli bir dönüşüm içinde herşeyde, heryerde ve bütün sevdiği kutsadığı kişiliklerde Ali'yi gördüğünü anlattığı nefesinde ikisini de anar. Ali hem kendisinde, hem de Şah Hatayi ve Pir Sultan'dadır:

Ali'sin Muhammed yoktur gümanım
Şeriat içinde dinimsin Ali
Tarikat içinde sırr-ı ummanım
Marifet içinde pirimsin Ali
(...)
Dilek diler seni severim canda
Kul Himmet(?) Hatayi Pir Sultan sende
Ruz-i mahşerde ulu divanda
Mümine şefaat edensin Ali

Kul Himmet bir başka nefesinde, Hatayi'nin şiirine benzek yaparak; hem onun söylemiyle hem de onu arada kullanıp Hacı Bektaş'a yalvarıyor. Ayrıca Pir Sultan yolundan gittiğini ve ondan ayrılmak istemediğini öğreniyoruz:

[12] Bu şiiri Hacı Bektaş Müzesi Kitaplığındaki 137 Numaralı bir cönkte bulduğunu söyleyen Cahit Öztelli (agy. s.28-29), tamamını kitabın sonunda verdiğini kaydettiği halde orada bulunamamıştır.

Hatayi'm(e) *Kul Himmet* eder niyazı
Pir Sultan yolundan ayırma bizi
Ol mahşer gününde isteriz sizi
Muhammed önünde car Hacı Bektaş

Şah Hatayi'nin özellikle kolay anlaşılır, halk kesiminin çok çabuk kavrayıp etkilendiği 7, 8 heceli dörtlükler ve bazan dördüncü dizenin yinelenerek tekerlemeye dönüştürdüğü uzun mani dizisi (katarı) türünü Kul Himmet dışında kullanan Alevi-Bektaşi ozanlarına rastlamıyoruz. Ayrıca Hatayi'nin, İmam Ali'nin İslamın yayılmasına ilişkin savaşçıl ve barışçıl eylemlerinin, büyüklüğü ve erdemlerinin konu edinildiği ve yine Ali'yle ilgili tarihsel olayların olağanüstü kerametler biçiminde anlatıldığı öykü-destan şiir türünü Kul Himmet de başarılı biçimde kullanmıştır. Örneğin Ali'nin Uhud ve Hayber Kalesi savaşlarındaki gösterdiği yiğitlikler, Ali ve Dev, Ali ve Salman, Ali ve Güvercin, Ali'nin Cıfat'a satılması, Ali'nin Yüzüğü öyküleri - bazan ikisi aynı öyküyü değişik biçimde- her iki ozan tarafından işlenmiştir. Her iki ozandan birer örnek verelim:

Hatayi'den Ali İle Selman’ın Öyküsü

Okurum hece hece
Bilmenem halim nice
İsmin Elif kodular
Nik beratlı bir hace

Kul olam usul boya
Mubahta kohan yuya
Deşt-i Erzan gölünde
Selman oynardı ceye

Selman korktu havf etti
Elif Lam Mim Kaf etti
Selman'ın hırkasına
Geldi bir arslan yattı

Bilmedi kande cihan
Arslan geçmişti dondan
Çağırdım celal hakkıyçün
Kurtar beni aslandan

Selman gördü havf etti
Elif Lam Mim Kaf etti
Gördü bir atlı gelir
Aslan kakıdı gitti

Kul olam bu atlıya
Sad eli beratlıya
Selman bir deste nergis
Niyaz sundu atlıya

Çağırdım ana ana
Kül oldum yana yana
Üç yüz yıl tamam oldu
Ali geldi cihana

Kırmızı gül alası
Can cinin müptelası
Ali cihana geldi
Selman oldu lalası

Kırmızı gül harman ile
Dertliler derman ile
Ali hurma dibinde
Oynardı Selman ile

Oynum yetmez oyuna
Elim yetmez boyuna
Ali hurma çigidin
Sındı Selman boynuna

Oku derim ben bunda
Ne oyunun var bende
Ben bir ulu kişiyim
Ne oyunun var bende

Can cana mulu musun
Dedim yar ulu musun
Söyle Selman göreyim
Sen benden ulu musun

Can cana ne muluyem
Dedim yar usulüyem
Ben üçyüz sen yedisinde
Pes ben senden uluyem

Okuram bir ayetin
Etmezem kul gaybetin
Deşt-i Erzan gölünden
Kim aldı hal ayetin

Kırmızı gül nalan ile
Kavlim yok yalan ile
Benim kasavetim var
Haletim alan ile

Uyur bitmez uyana
Ali yetmez yayana
Ali nergisi sundu
Selman etti ayan

*Hatay'*im has değil mi
Bakın ihlas değil mi
Hazreti Ali'nin lalası
Selman-ı Fars değil mi

Şah Hatayi'nin bu destanı gerek anlatım, gerekse biçim ve içerik yönünden pek güçlü görünmüyor. "İbrahim ile İsmail", "Ali ile güvercin" ve "Ali ile dilenci" vb. destansı öyküleri de (İbrahim Arslanoğlu, *Şah İsmail Hatayi,* s. 382-430) Kul Himmet'inkilere göre çok zayıf kalmaktadır. Çok büyük olasılıkla Şah Hatayi bunları çocukluk döneminde yazmıştır.
Kul Himmet'in 30 dörtlük içinde yazdığı ve tamamını incelemenin sonunda verdiğimiz "Ali ile dev" destanından bir kısım dörtlükleri geçelim:

Yerde insan gökte melek yogiken
Kudretinden bir nur indi süzüldü
İki isim bir kandilde nur iken
Ayn Ali mim Muhammed yazıldı

O dem yaratıldı dev ile peri

Kaftan kafa hükmederdi herbiri
Anların var idi bir sultanları
Gayetten pehlivan pek zorba idi

Üçyüz altmış batman gürzü çekerdi
Vuruncağız Kaf'ı Kuf'i yıkardı
Cümle devler anın havfin çekerdi
Yedi iklim çar köşede az idi

Üçyüz altmış arşın idi kameti
Yetmiş yedi arşın idi sıfatı
Hiçbir kula benzemezdi heybeti
Bakınca mağripten meşrık düz idi

Kaf dağında bir bağ vardı hurmadan
O zaman yoğidi dünyada insan
Gördü bağ içinde bir taze civan
Şad ü hurrem oldu güldü sevindi

Dev genci hemen yakalayip yemek ister. Ama o kocaman dev nasıl olduğunu bile anlamadan kendini yerde baygın bulur. Yedi gün sonra ayıldığında, elleri hurma dallarıyla bağlı ve gözleri kan içindedir. Dev önce kendi çevresinde ellerini çözdürmeğe çalışmışsa başaramamış. Sonra bütün peygamberleri dolaşmıştır. Aradan birkaç bin yıl geçmiş ve Muhammed peygamber zuhur etmiştir. Dev çok perişan bir durumda onun huzuruna çıkar:

Muhammed der deve “Nedir ahvalin?
Sinende yaran var baglıdır elin
Vatanın neredir nereden gelin?
Eğlen de bir haber ver tezindi”

Dev de der ki “Kaf dağıdır mekanım
Dünyada yoğidi eşim nökerim
Nice bin yıl ben bu derdi çekerim
Kuşça canım kafesinden üzüldü”

Muhammed der deve: “Nerde bağlandın?
Adın nedir bunca eğlenlendin?
Süleyman Nebi'ye Nuh'a varmadın

Elin baglı bin yıl daha gezindi"

Dev de der ki “Rezputeş’tir adım
Kaf'tan Kaf'a kadar hüküm ederdim
Süleyman Nebiye Nuh'a uğradım
Ne yaram onuldu ne bend çözüldü”

Dev Muhammed'e yüzyirmi dört bin peygamberi dolaştığını, derdine çare bulamadıklarını ağlayarak anlatır. Muhammed yedi iklim padişahının askerleriyle gelmeleri haberini salar. Herkes gelir toplanır. Muhammed sorar:

“Elini bağlayanı görsen bilin mi?
Eğlenme de şu orduyu gezindi”
Küçük büyük bu haberi duydular
Dellal koyup çarşı çarşı sordular

Cümlesi de derildiler geldiler
Hepsi devin karşısına dizildi

Nice saatlar, nice günler geçer; herkes önünden dizi dizi gelir geçerse de dev bulamaz aradığı kişiyi. Sonunda Cebrail Tanrıdan name getirir ve Muhammed'in devin derdine derman olmasını ister. Bunun üzerine Muhammed Selman'ı çağırır:

Muhammed Selman'a gel dedi geldi
Aleme bir nurdur balkıdı doğdu
Selman'ın çigninde Ali'yi gördü
Dev Muhammed hırkasına dolundu

Dev de Muhammed'e söyler pusudan:
“İşte bu oglandı bana iş eden
Yerde insan gökde melek yoğiken
Duyar idim çok dev başın keserdi”

Ali'm der “Deve olmaz irağbet
Dev adam eti yer bu nasıl adet?”
Muhammed Ali'ye eyledi minnet
İşaret eyledi bendi çözüldü

(...)
Büyük küçük bu haberi işitdi
Sevdası serimden ayrılmaz her dem
Ruh aşinasıydık Elest gününden
İsm-i Ali kalb evine yazıldı [13]

Şah İsmail Hatayi, Pir Sultan ve Kul Himmet'in Yıldız dağında buluşup dem-devran geçirdikleri, hal diliyle muhabbet ettiklerini belirleyen bir söylence anlatılmaktadır Kul Himmet'in köyü Varzıl'da. İrfan Çoban'ın derlediği söylenceye göre tarikatı yürüttükten, yani cem-cemaattan sonra Yıldız dağında üçü birlikte geziye çıkar. Bir ara kırda çiçekler arasında oturur kendilerine sunulan bir tas balı yemeğe hazırlanırken Pir Sultan: "Dostlar, bu bala birer işaret koymadan yemeyelim!" diye öneride bulunur. Diğerleri öneriyi kabul ederler.

Bunun üzerine her keresinde ikisi hakem olur biri işaretini söyler. Önce Kul Himmet başlar; hal diliyle buyurur bir arı gelip balı yemeğe girişir. Hatayi: "Ey Kul Himmet, vızıltın kesilmesin,balını eller yesin!" der. Bu, bir çeşit Kul Himmet'in geleceğinin görülmesi okunmasıdır. Yani, Kul Himmet vızıltın-sızıltın eksik olmayacak, kazancını da eller yiyecek, demek oluyor. Bugün Kul Himmet evlatları arasında hiç kesilmeyen kavga-niza ve bu yüzden yüzden kazançlarını rüşvet olarak ona-buna yedirmeleri anlatılan olaya bağlanır.

Pir Sultan Abdal emreder; bir kıl takılır bala. Hatayi: "Ey Pir Sultan, sen de bala düşürdüğün kıl ile asılasın" dediği için o da ipe çekilmiştir.

Sıra Hatayi'ye gelince; bala el atar, bal tası münevver olur (aydınlanır). Kul Himmet ile Pir Sultan aynı anda: "Ey Hatayi, balın çok olsun, yemeye doyma!" Sultan Hatayi tutkuludur ve çok kazanmıştır, ama yemeye

---

[13] Her iki destanda da işlenen konu, Yemini'nin 1519 yılında manzum olarak yazmış olduğu, Ali'nin erdemlerini, kerametlerini açıklayan "*Faziletname*" adlı yapıtında daha geniş biçimde anlatılmıştır. Kul Himmet'in elinde bir *Faziletname*'nin bulunduğu, daha sonra vereceğimiz "Yanık Kitap" olayı ve içinde bu yapıtın özetini saptadığımız bir şiirden anlıyoruz. Hatayi'nin de ayni kitabı görüp okuduğu muhakkaktır. Ancak örnek verdiğimiz destansi şiirini, daha önce belirttiğimiz gibi, çocukluk döneminde yazmış olması olasılığı, Yemini'nin yapıtından çok önce Ali'nin bu kerametlerinin kesinlikle geleneksel olarak bilindiği ve çeşitli biçimlerde işlendiğini gösterebilir. Yemini bütün bu bilinen ve işlenen konuları toplayıp kitaplaştırmıştır.

doyamamıştır. Hatayi evlatları şimdi de çok mal kazanır, ama hep ellere yedirirler.

Balı yerken söyleşen üç büyük aşık, sonra Yıldız dağından aşağı inerler. Temiz ve dupduru akan Kızılırmak'ta yıkanmak isterler. Önce Kul Himmet soyunup ırmağa girer, ırmak yarı kan rengi alır. Kul Himmet: “Vaah!”" der. Arkadaşları: “Ne oldu sana?” diye sorarlar. Kul Himmet: “Aah, Şimir'in açtığı yaraya su değdi!" Sonra Pir Sultan soyunup suya girer, ırmak daha çok kanlanır. “Vaah!” der Pir Sultan. Arkadaşları ona “Ne oldu?" diye sorarlar. O da, “Cude kızı Esma'nin elinden içtiğim zehirin acısı yaktı beni” der.

En son Şah Hatayi ırmağa girer ve su tamamıyla kızılkan akmaya başlar. Hatayi de “Vaah!”" diye inler. Öbürleri “peki sana ne oldu?" diye sorunca, “Mülcem oğlunun açtığı yaraya su değdi” diye yanıtlar Hatayi. İşte o zaman anlarlar ki Kul Himmet İmam Hüseyin, Pir Sultan Abdal İmam Hasan ve Şah İsmail Hatayi de Ali'dir. İşte o günden beri Kızılırmak kıpkızıl akmaktadır. Bu söylence, Kalender Çelebi'nin “cümle aşık atası” üç büyük ozanın Yıldız dağı büyük Kızılbaş birlik toplantısında karşılıklı muhabbet ettiklerini açıkça göstermesi dışında, iki önemli olayı da vurgulamaktadır: Birincisi, dönemin Anadolu Alevi-Bektaşi-Kızılbaş toplumu Şah İsmail Hatayi'yi Ali olarak tanıdıkları ve onun donunda Ali'nin zuhur ettiğine inandıkları (Kızılbaş siyasetinin en önemli parçasıydı bu) gibi, Kul Himmet'i İmam Hüseyin, Pir Sultan'ı da İmam Hasan olarak öne çıkartıp değerlendirmiş ve büyük saygı göstermişlerdir. Otuzuna yaklaşmış bulunan Pir Sultan ile 17-18 yaşlarındaki Kul Himmet'e, henüz yirmi üçüne yeni girmiş Şah İsmail'i baba ve seçmiş onları kutsal aileden, ehlibeytten saymışlardır.

İkincisi doğrudan Kızılırmak'ın, padişah fermanlarıyla katledilip içine atılan Kızılbaş yığınların kanlarının rengini almasının simgesel öyküsüdür. Binlerce-onbinlerce Ali'lerin, Hasan ve Hüseyin'lerin bu ırmağa karışmış kanlarına dolaylı göndermedir.

Yine Kul Himmet bir düvazimam nefesinde, yardıma çağırdığı Muhammed Ali ve Oniki İmamları zikrederken üç ozanın adını birlikte anıyor. Hatta ilk dörtlükteki “Bastığın topraklar derman derdime” dizesini, doğrudan Şah İsmail'in Yıldız Yaylasına gelişiyle ilgili görülebiliriz. Anadolu'nun her yöresinden gelen Alevi önder ve dedelerinin, Hacı Bektaş Dergahının

başında bulunan Balım Sultan'ın [14] temsilcisi olarak Kalender Çelebi'nin de katıldığını düşündüğümüz bu büyük toplantıda, Dergahın başını çektiği siyaset, Anadolu'da yaşayan -özellikle Osmanlı ülkesinde oturan Alevi-Kızılbaş Türkmenlerin kendi toprakları “dertlerine derman" olacağı gerçeğidir. Yani Kızılbaş devleti İran'da kurulup, Şah'ın Tebriz'den Küçük Asya'yı yönetme siyaseti eleştirilmiş ve Kızılbaş Safevi siyasetinin derhal değiştirilmesi arzu edilmiş. Kızılbaş ihtilalini gerçekleştiren kaynağa, yani başın gelip gövdenin üzerine oturması gerektiği tartışılmıştır. Kul Himmet'in sözünü ettiğimiz düvazimam nefesinin birinci ve sonuncu dörtlüklerini konumuzla çok yakın ilgisi dolayısıyla aşağıya alıyoruz:

Siperimde verdin bunu yedime
Yetiş car günleri Ali Muhammed
Bastığın topraklar derdime derman
Yetiş car günleri Ali Muhammed
(...)
Kul Himmet Hatayi Pir Sultan geldi
Kur'an Muhammed'e kandilden indi
Mucizatın gören bu dine indi
Yetiş car günleri Ali Muhammed

5. Kul Himmet’in Pir Sultan Abdal Ve Hacı Bektaş Dergahıyla Yakından İlişkisi

Kul Himmet, aralarında on yıl kadar yaş fark bulunan Pir Sultan Abdal'ın talibidir, ondan el almıştır. Yukarıda açıkladığımız gibi, onun şiirlerinde Şah'ların övgüsü; Kızılbaş Safevi devleti yönetiminde Kızılbaş Türkmenlerin, yani Ehl-i İhtisas kurulunun etkili olduğu ve iktidar onların elinde bulunduğu dönemlere rastlar. Safevi soylu olmasına rağmen katıksız bir Rumlu (Anadolulu) bir Alevi-Kızılbaş ozanıdır ve Hacı Bektaş Veli Dergahına bağlıdır. Şiirlerinden birine sıkıştırdığı şu dörtlük, Safevi Şah'lardan ne kadar yarar geleceğini ve onlara ne kadar güvenilebileceğini göstermesi bakımından önemlidir:

---

[14] Şah İsmail'in II. Bayezid'e mektup yazarak, Osmanlı sınırında bir süre oturup müridlerinin kendisini ziyaret etmesi için izin istediğinde; Osmanlı Padişahı Şah’ın Balım Sultan ile karşılaşmasını önlemek için onu, tarikata girmek bahanesiyle İstanbul'a çağırmıştı. Yukarıda geçtiğimiz şiirinden de anlaşıldığı gibi Hatayi ona büyük önem vermektedir. Bu konuda geniş bilgi içinde bkz. İsmail Kaygusuz, *Görmediğim Tanrı’ya Tapmam*, İstanbul-1996, s.224-235.

O nedir ki içe içe (i'yden i'yye?) ayıla
Yiye içe yakasından soyula
Şah'ın sofrasında karnın doyura
Kendi eliyle ağu içmiş gibidir

Kul Himmet Dede Pir Sultan Abdal'dan el almş, ona bağlanmıştır. Pir Sultan'ın bağlı olduğu Balım Sultan da mürşidi olmaktadir. Pir'inin eşiği onun kıblegahıdır:

Bir sözüm vardır tutana
Er odur Hakk'tan utana
Kul olmuşuz Pir Sultan'a
Eşiği de kıblegahtır

Üstadının Pir Sultan olduğunu söylediği beş kıtalık bir şiirinde, Hacı Bektaş dergahının pirlerinden ve ona bağlı erlerden-evliyalardan imdat istemektedir:

Hükmünü geçiren hep cümle nasa
Eteğin tutanlar görmedi gussa
Seyyid Hasan oğlu hem Abdal Musa
Zahirde batında sen imdat eyle

Rumeli'n fethedene ey gerçek Veli
Tahta kılıç tutar hem batın eli
Alemlerin kutbu Şah Kızıl Deli
Zahirde batında sen imdat eyle

Eşiğine yaslanır gerçek erler
Niyaz edip yüzün yerlere korlar
Rumeli'nde yatan erenler pirler
Zahirde batında sen imdat eyle

Evlad-i Ali'nin oldu şahbazi
Cümle erenlerin şahbazı bazi
Sultan Şüca Baba Seyyid-i Gazi
Zahirde batında sen imdat eyle

Eydür *Kul Himmet* üstadım Pir Sultan
Hem Küçük Yatagan Büyük Yatagan
Erenler celladı ya Hacim Sultan

Zahirde batında sen imdat eyle

Kul Himmet 1533'de yazdığı ve yukarıda sözünü ettiğimiz şiirinde, övgüsünü yaparken hatırı-hürmeti için Ali'den yardım istedikleri arasında serçeşme Hacı Bektaş Veli, Kadıncık Ana, Kızıl Deli ve Balım Sultan'ı da görmekteyiz:

(...)
Hazreti Fatma'nın Hatice Ana'nın
Sultan Çıgırtkan'ın Kadıncık Ana'nın
(...)
Oğlunu kurban veren Halil'in
Urum'da Sultan Kızıl Deli'nin
Serçeşme Hacı Bektaş Veli'nin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Semud dillerinde söylenir adın
Mevlam hod yaratmış cümle mevadin
Balım Sultan ile Kara Pirbad'ın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet
(...)

Pir Sultan Abdal'ın, Kalender Çelebi'nin önderlik ettiği büyük Alevi-Kızılbaş bakaldırısının bastırılmasından (1527-28) sonra Rumeli'nde gizlendiği dönemde Kul Himmet, bu ayrılık yıllarını büyük bir özlem içerisinde şiirlerinde dile getirmiştir.[15] Nice sefil ve mazlumların boyunlarının urganda olduğu, asıldığı dönemde o Pir'inin başına bir iş gelmiş olmasından korkmaktadır. Bu nedenle Oniki İmam'a, Allah-Muhammed-Ali ve erlere evliyalara yalvarıp yakarmaktadır:

Gece gündüz intizarım Pir'ime
On'ki İmam seher vakti sen yetiş
Kanım kaynar Ehl-i Beyt'in yoluna
On'ki İmam seher vakti gel yetiş
(...)
Tavus kuşu cevlan kurar bu demde
Çekmişler Mansur'u *dar*'a meydanda
Nice sefillerin boynu urganda

---

[15] Pir Sultan'in izini yitirdiği dönem ve gizlendiği bölgeye ilişkin bilgi ve yorumlar için bkz. İsmail Kaygusuz, *Alevilik İnanç, Siyaset Kültür Tarihi ve Ulular I*, İstanbul-1995, s.372-380

On'ki İmam seher vakti gel yetiş

Kul Himmet der Kulhüvallahü ahad
Cesedimde can kalmadı bu saat
Dün ü günü virdim Ali Muhammed
On'ki İmam seher vakti sen yetiş

Sonra "Allah bir Muhammed Ali diyerek" Pir'inin derdine düşüyor ve onu göremediği için çok dertli olduğunu söylüyor. Oniki İmamlardan, Velilerden peygamberlerden, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde yatmakta olan erler-evliyalardan yardım diliyor. Oniki İmamlar dahil olmak üzere 44 kişi ve yer adı geçmektedir. Kul Himmet'in bütün buraları dolaşmış ve bu erlerin mezarlarını ziyaret etmiş olması büyük olasılıktır. Ve yine olasıdır ki, kendisi de Pir'i gibi uzun süre izini kaybettirmiştir.

Balım Sultan ile Hacı Bektaş Veli'yi de ayni dörtlükte zikrediyor Kul Himmet. Yine "Bugün bize Pir geldi" dizesiyle başlayan, çok tanınmış ve Cemlerde okunan uzun Tevhid semahı nefesinde de Hacı Bektaş'ı Ali ile eşleştirirek onu Pir olarak görüyor. Pirlik tacını Kızıl Deli'ye verdiğini söylerken, Hacı Bektaş'ı Pir bilip hizmetini görenlere de bağlılığını gösteriyor:

Her sabah her sabah ötüşür kuşlar
Allah bir Munammed Ali diyerek
Bülbül de gül için figana başlarş
Allah bir Muhammed Ali diyerek
(...)
Dört kitap yazılıp dört dine düştü
Kur'an Muhammed'in virdine düştü
Kul Himmet Pir'inin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek
.....

Mekan mı tuttun sen gurbet illeri
Göremedim Pir'imi dertliyim dertli
(...)
Niyaz kılın Pir Sultan'a Pir'ime
Her kul dayanır mı böyle zulüme
(...)
Kızıl Deli imdadıma gelindi

Şah-i Haydar ahvalimden bilindi
Çoban Baba'ya garibi sorundu
Göremedim Pir'imi dertliyim dertli
(...)
Abdal Musa kalemini çalınca
Çok çağırdım üşermedi yalınca
Hesabımız görek Mehdi gelince
Göremedim Pir'imi dertliyem dertli
(...)
Uyan Balım Sultan halim pek yaman
Hacı Bektaş Veli göndersin iman
Benim güttüğüm yol Sahib-i Zaman
Göremedim Pir'imi dertliyim dertli

Görelim yitiği buldu *Kul Himmet*
Yerden gökten evvel Ali Muhammed
Bendenin sorduğu bir zat-i sifat
Göremedim Pir'imi dertliyim dertli

(...)
Pir dediler Ali'ye
Hacı Bektaş Veli'ye
Hacı Bektaş tacını
Verdi Kızıl Deli'ye

Kızıl Deli tacımız
Şah Ahmet miracımız
Karac'Ahmet gözcümüz
Yalıncak duacımız
(...)
Kul Himmet üstadımız
Bunda yoktur yadımız
Şahı Merdan aşkına
Hak vere muradımız

Bir başka şiirinde Kul Himmet, piri ve ustadı, efendisi Pir Sultan'ın cemalini Hacı Bektaş Dergah'ında görmeğe gittiğini anlatıyor. Adını vermemekle birlikte, bir talibin piri için gösterdiği büyük saygı ve taparcasına sevginin dışavurumu olan bu şiiri Pir Sultan'a yazmıştır. Muhammed-Ali'nin Hasan Hüseyin'in nurunun onun yüzünde parıldadığını; Pir Hacı Bektaş Veli'nin ve

evlatlarının (Balım Sultan ve Kalender Çelebi) kendisine yar ve onların huzurunda ikrar verip musahib olduğunu anlattığı kişi Pir Sultan'dan başkası olamaz. Cahit Öztelli'nin “belki de bu Şiir Pir Sultan için yazılmıştır" (C.Öztelli, Pir Sultan'in Dostları, s. 144-145) sözündeki “belki” bir fazlalıktır.

Ayrıca Şah'ın gizli sırlarını da onun taşıdığını söylemektedir. Bizce burada Kul Himmet “Şah” sözcüğüyle, Ali'ye gönderme yapmıyor; doğrudan Şah İsmail ile Dergah arasında Pir Sultan'ın elçilik yaptığı, “gizli sır taşıdığı” anlamı çıkmaktadır.

Kul Himmet'e göre, Pir Sultan Fatıma Ana kadar cömert; hem kitap bilgisine, hem de gizli bilimlere sahip ve cümle aşıkların önünde eğildiği şiir ustasıdır, yani secde edilen bir ozandır:

Efendim cemalin görmeğe geldim
Muhammed Ali'nin nuru sendedir
Ayağına yüzüm sürmeğe geldim
Hasan Hüseyin'in nuru sendedir

Ervah-ı ezel’de kandilde nurdur
Hacı Bektaş Veli Pir sana yardır
“Lahmike lahmi” ikrarın vardır
Şah'ın pinhan olan sırrı sendedir

Fahri alem Elif taci giyindi
Kırkların ceminde saki can idi
Serden baştan geçip mest uryan idi
Yedi ehl-i irfan hali sendedir

Fatima Ana'sın cömert ganisin
İrahmet deryasi gevher kanisin
Cümle aşıkların secdegahısın
İlm-i Ledün ilm-i kitap sendedir

Zühre yıldızını alnında gördüm
Cavidan okursun her seher virdim
Kul Himmet Dergah'a yüzümü sürdüm
Muhammed mirac nutku sendedir

Kul Himmet olasadır ki, bir muhib can ile şiir göndererek Pir Sultan'a kendisini görmek, eşiğine yüzünü sürmek istediği haberini iletmiştir. Bu dileğin karşılığı olarak Pir Sultan'ın Kul Himmet'e hitaben yazdığı bir şiir bulunmaktadır. Sanıyoruz ki, Kul Himmet yukarıdaki şiirini, "gelsin" buyruğunu alıp, onu ziyaret ettiği sırada yazmıştır. Pir Sultan Abdal, Kul Himmet'e selam gönderip hal diliyle, bakalım hangi koşulları yerine getirdikten sonra gelmesini istiyor:

Bizden selam et Kul Himmet kardaşa
Vücudun şehrini gezsin de gelsin
Yedi kat yer ile yedi kat göğün
Onun manasın versin de gelsin

Benim aradığım Hazreti Ali
Altından dökülmüş düldülün nalı
Kırk arşın kuyudan çıkar mı yolu
Yolun tedarikin gürsün de gelsin

Dervişlik dediğin bir kolay iştir
Ali'nin gördüğü mübarek düştür
Canı yok cismi var? bu nasıl kuştur
Bu kuşun dilinden bilsin de gelsin

Derviş dediğin arıdır özü
Araya mı gitti garibin sözü
Demirin üstünde karınca izi
Karanlık gecede görsün de gelsin

Pir Sultan Abdal'ım özümüz *dar*'da
Seni sakınırım ağyar nazarda
Çıkmadık can kazılmadık mezarda
Cenaze namazın kılsın da gelsin

Bizce bu şiir bir takım tasavvufi gizemleri içerdiği kadar, Kızılbaş siyasetinin gizlerini de taşıyor. Belki birlikte bir yere gideceklerdir; yol tedariğini görmesi isteniliyor. Hatta savaş içinde ve tehlikede olduklarını belirleyen kapalı söylemler var. Bize göre üçüncü dörtlüğün üçüncü dizesinin aslı, "Canı yok cismi var bu nasıl kuştur" olmalıdır; kuşkusuz yirmi yüzyılın başlarında uçmaya başlayan cansız kuş, yani "uçak" kastedilmiyor! Bu cansız uçan cisim oktur. Kul Himmet'in ok ve yayın

dilinden anlaması, yani nasıl kullanılacağını öğrenmesi gerektiğini söylüyor. Bir sonraki dörtlüğün son dizeleri, çok kuvvetli mecazi anlam taşımaktadır: Kul Himmet'in çevresini büyük kuşku içinde karanlıkta karınca izini görecek kadar araştırması ve önlem almasını istemektedir. En sonunda ise, "Seni düşmanın gözünden sakınır, korurum, ama yine de ölümü göze alarak gel" diyerek, yaşamın tehlikesini belirtiyor. Ama Kul Himmet, yukarıdaki şiirinde görüldüğü gibi, tehlikeye aldırmadan ve canını hiçe sayarak Pirinin cemalini görmeğe gitmiş, ayaklarına yüz sürmüştür. Daha sonra ondan müşküllerinin halledilmesini isteyecektir:

Aman mürvet bir müşkülüm var benim
Nacinin gittiği doğru yol nedir
Besmeleden sonra tanrı kelamı
Kudret kaleminde tutan el nedir

Kur'an-ı azim gökte mi yazılmıştır
Yoksa yeryüzünde hoca yazmıştır
Kangi ay kangi gün nazil olmuştur
Getirip de haber veren kul nedir

Yüzyirmi dört bin peygamberden evveli
Kurulmadan şu dünyanın temeli
Ay gün yayılmazdan evveli
Mağriptan maşrika doğan nur nedir

Kamilim sanmadasın birini
Bilir misin kamillerin pirini
Pirim Muhammed Ali'nin nurunu
Neden halk eyledi kudret el nedir

İnceden incecik kurdular yolu
Kime mürşid kime rehber demeli
Dört kitapta yazılmadan evveli
Aslımıza cevap veren dil nedir

Yer gök yapılmazdan evvel nur idi
Hak Muhammed Ali anda var idi
Sırrı buy eyleyip hem settar idi
Bu meydanda hazır olan er nedir

Kul Himmet aşk ile aklım şaşırdım
Kudret lokmasını anda pişirdim
Kim kesti kim biçti kime giydirdim
Hırka ile tacı diken el nedir

Pir Sultan Abdal'ın, bu müşküllerin yanıtlarını içinde verdiği şiiri günümüze ulaşmamıştır. Ama Kul Himmet Dede'nin kendi talibi Kul Hüseyin'in müşküllerine verdiği yanıtları biliyoruz. Kul Hüseyin soruyor, Kul Himmet de dörtlük dörtlük yanıtlıyor. Kuşkusuz Pir Sultan ile Kul Himmet arasındaki ilişki aynı aydınlatıcı düzeydeydi. Görelim Kul Hüseyin'in müşkülleri nelerdir ve mürşidi Kul Himmet nasıl çözümlemiş:

Mürşid isen müşkülümü halleyle
Neden hasıl oldu güruh-u Naci
Beni yasda gamda bırakma söyle
Evvel tatlı neydi sonrası acı

Hakkın gevherinden arşın nurundan
Andan hasıl oldu gürüh-u Naci
Hak sana bir evlat ederse ihsan
Verince tatlıdır alınca acı

Hak verir kısmetim benim gıdamı
Kesmezem dilimden bar-i Hüdamı
Yoğurmazdan evvel Cibril Adem'i
Hem Adem yoğiken kim idi hacı

Değme arif bu sözümü bile mi
Münkirler ne bilir sırr-ı Alemi
Yoğurmazdan evvel Cibril Ademi
Ruhlar idi Hakla bulunan hacı

Arif arif ile gönül katmadan
Hak taala bu dünyayı yapmadan
Selman dahi o Kırklar'a yetmeden
Ya kim idi Kırklar'daki duacı

Arif arif ile gönül katmadan
Kırklar iyan olup semah tutmadan
Selman dahi ol Kırklar'a yetmeden

Ali idi Kırklar’daki duacı

İnsan fehmeyleyip kendin bilmeden
Havva ana gelip hamil'omadan
Arıtıp da kalb evini silmeden
Kim idi göklerde dar çeken bacı

Çekilip giderken mirac yolunda
Rastgelip de sekiz uçmak evinde
Cennet evlerinde elma dalında
Fatma Ana idi *dar* çeken bacı

Ezelden beri sırullah sır idi
Müminleri kalbi dolu nur idi
Ne körüğü ne çekici var idi
Neden hasıl oldu Ali kılıcı

Ben günahkar kulum söylerim allah
Nur örtülü kara donlu Beytullah
Körüğü gülbengdir çekic'eyvallah
Andan hasıl oldu Ali kılıcı

Özün tastik edip tevekküle gel
Şu dünya fanidir evvel ü ezel
Yüz yigirmi dönt bin nebiden evvel
Kim giydi başına al nurdan tacı

Gerçek erenlerin incedir yolu
Sen seni sanmagil divane deli
Yüz yigirmi dört bin nebi evveli
Fahr-i Alem giydi ol nurlu tacı

Kul Hüseyn'im aydur evveli yandın
Hakka ikrar verdim kandım inandım
Kul Himmet kendini arif mi sandın
Di bana nerdedir dünyanin ucu

***Kul Himmet*'im aydur yeter bu sözün**
Söyletme Hüseyn'im açıktır gözüm
Bir sağıma baktım bir sol omuzum

Kamile yakındır dünyanın ucu

6. Kul Himmet’in Gezdiği Yerler Ve Hakkında Anlatılan Söylencelerdeki Tarihsel Gerçekler

Kul Himmet'in, yukarıda bazi dörtlüklerinden örneklerini verdiğimiz ve yardım istediği, ziyaretinde bulunduğu erler-evliyalardan sözetmektedir.Onun zamanında kimisi yaşamakta olan, ama çoğu çoktan hakka yürümüş ve yatırlarıyla tanınan bu Alevi-Kızılbaş İmam ve ermişleri Horasan'dan-Erdebil'den Balkanlara, Irak ve Suriye dahil tüm Küçük Asya'yı kapsayan geniş coğrafya yüzeyinde bulunmaktadırlar. Büyük çoğunluğu Anadolu'da ve kırsal bölgelerdedir; bugün de bu yatırlar Aleviler tarafindan kutsanmakta, ziyaret edilmektedir. Ama onun, “Şah-i Merdan ile gezdigim yerler” bağlamlı 24 kıtalık bir şiiri var ki, içinde 50'den fazla ülke, şehir, kasaba, coğrafi bölge, dağ, ova, ırmak, çöl vb. adlar geçmektedir. Aşağıya bazı dörtlükleri alarak, içindeki Şah-i Merdan Ali'siyle, yani Ali yolunu sürmek, Alevi-Kızılbaş inancının propagandasını yapmak için nereleri dolaşmış ve gezip görmüş olduğuna bir göz atalım:

Onsekiz bin alemi gezip seyreder
Şah-i Merdan ile gezdiğim yerler
Kah bir mekan gelir bir mekan gider
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler
(...)
Bak şu silsileden sohbet edene
Temaşa kıl dünyaya gelip gidene
Karaman Kırşehir gölü Adana
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Gayet sıcaktır ağır havası
Katarlanmış gider atı devesi
Amasya Çorum Merzifon ovası
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Kayseri'de Erciyes dağlar ulusu
Bozoğlan Bulanık Bulgar yalusu
Hemdinli ve Karadeniz yalusu
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler
(...)
Kudrettendir Kiloğlu'nun feneri

Kafir kırmak azizlerin hüneri
Kızılelma Akdeniz'in kenarı
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Düldülü incitir Ali'nin zoru
Ona karim olmaz alemin varı
Sof(i)ya Bulgaristan'ın kenarı
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yarlar

Nur ile doludur Kerbela vari
Orda şehit oldu imamlar serveri
İlbazlı iklimi Dımışki şarı
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Giydiği al yeşil nurdan eyeri
Mekke Medine Arap diyarı
Şah-ı Merdan'ın bindiği küharı
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Serendib'de Adem atanin izi
Arafat'ta güzel koçun boynuzu
Tur dağında Çin-i Maçin'in yüzü
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler
(...)
Çarh-i Musul yüce dağların çoğu
Suları çağlar hoş bahçası bağı
Hey Saatçukuru gel Ağrı dağı
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Cem kuruldu aşık nefese başlar
Kim estirir yeli bre kardaşlar
Tozan Canyaylası dağ ile taşlar
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Acel gelip biz göçmeden fenadan
Nasibimiz versin Mevlam yaradan
Bağdad Kerbela Erdebil Hemedan
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Yaradan bilir gizlimi saklımı

O yürütür daim benim aklımı
Hind Horasan ile Irak iklimi
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Oniki İmama kast eyledi Mervan
Kim yayar kudret devesin seyran
Karabağ Gence Şemahı Şirvan
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Kahi Elburz dağın aşıyor yolu
Dertli dertli öter seher bülbülü
Kilbarak'tan beri Kemkeşan eli
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler
(...)
Ben *Derviş Himmet*'im derdim bir tümen
Denizlerin taş-i lali bir semen
Şah Necef iklimi Hindistan Yemen
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Yaşamı boyunca çok gezmiş Kul Himmet. Büyük olasılıkla bir süre de Şah İsmail'in Kızılbaş ordusunda bulunmuştur. 1511 Şah Kulu başkaldırısından 1527-28 büyük Kalender Şah halk hareketine kadar Anadolu'da en az 6 Alevi-Kızılbaş başkaldırısı içinde bulunmuş olan Kul Himmet yaşamını, Anadolu Kızılbaş (İran Safevi değil) siyasetine adamıştır. İran Kızılbaş Safevi yönetiminde Anadolulu Kızılbaşların (Ehl-i İhtisas kurullarının) egemen olduğu dönemlerde şiirlerinde Şah'ları çağırışı aynı siyasetin doğrultusuydu.

Türkçeyi en anlaşılır ve en etkileyici biçimde kullanarak yazdığı, coşku ve duygu dolu olduğu kadar, didaktik (öğretici) şiirleriyle yaşamı boyunca davasına hizmet etmiştir Kul Himmet. Koğuşturmalara uğramış, zindanlara kapatılmış ve bir sınırı belli olmayan bir sürgün ve kaçak yaşamı sürdürmüştür. Onun içindir ki, "Makamı sır olan koca Kul Himmet" diye tanınır ozanlar arasında. Ömrünün son dönemini bugün mezarının bulunduğu Tokat'in Almus ilçesine bağlı Varzıl (Görümlü) köyünde geçirdiği anlaşılıyor. Köyde Kul Himmet'in burada yaşadığı dönemde baskın yapılıp, ailece kesildiklerine dair bir olay anlatılmaktadır. Aynı köyden olan İrfan Çoban'ın, Kul Himmet soyundan Şahinoğulları'ndan derlemiş olduğu bir söylencedir bu:

> "Osmanlı hükümeti tarafından Kul Himmet'in ve ona bağlı yaşadığı köyün ortadan kaldırılıp dağıtılması emri verilmiştir. Bu buyruk üzerine Sivas'in Tozanlı sancağından Osmanlı askerleri gelip, köyü basmış. Kul Himmet ailesini kesmişler. Yalnız çok küçük olan bir torununu alıp götürmüş ve Tokat'a yakın Zodu (Kurucak) köyüne yerleştirmişler. Beşinci torunu Yakub'u ise annesi, ya da köyden kadının biri fırsatını bulup, çocuğu kaçırarak Ekseri (Egridere) köyünde saklayıp büyütmüş. Bu baskın sırasında Kul Himmet'in çocukları babalarına ait kitapları toprağa gömüp, üzerine ateş yakarak onları kurtarmışlardır. Kitaplardan birisi 'Yanık kitap' adıyla anılan 'Faziletname' dir. Daha sonra Hacı Yakub adıyla tanınmış bir pehlivan olan bu çocuk babasının dedesinin öcünü almıştır." (İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Tokat-1997, s.28-30)

Köyü ziyaret eden Cahit Öztelli, ise bu baskını Şöyle anlatmaktadır:

> "Almus (bugün ilçe, eskiden köy idi) halkı ile Varzıl (Kul Himmet'in köyü) halkı birbirini hiç sevmezlermiş. Çekişip dururlarmış (her halde mezhep ayrılığından olacak). Almuslular Kul Himmet ailesini kesmişler. Bir tek Yakup kalmış. Bir kadın bu çocuğu Ekseri (Egridere) köyüne kaçırmış..." (C. Öztelli, agy. s.30)

Kendisi köyü ziyaret ettiği halde bu bilgiyi, daha sonra öğretmen Halis Cinoglu göndermiş. Görülüyor ki, kendini hükümet adamı gibi gösteren araştırmacılara Alevi halk güvenip açılmıyor; ya bilgi vermiyor ya da gerçeği saklıyor. Burada görüldüğü gibi, Kul Himmet ailesinin kesilmesi iki köyün arasında mezhep ayrılığından çıkan kavga yüzündenmiş gibi gösteriliyor. Bunu sadece Cahit Öztelli'nin yorumu ve onun böyle göstermiş olacağını düşünmüyoruz. Öyle anlaşılıyor ki, bugün de devletin Kızılbaşlara karşı tutumunda bir farklılık görmeyen Kul Himmet'in köyünde yaşayanlar, korktuklari için öyküyü değiştirip sunmuşlardır. Ayrıca akıllarınca, hakkında kötü konuşulmasın diye Kul Himmet'i devlete (Osmanlı'ya) karşı göstermemek ve onu aklamak istemişlerdir. Hacı Yakup öyküsü bile bu maksatla yaratılmış görünüyor; onu İstanbul'a göndermiş, sarayda çalıştırmış ve hatta Padişah'ın yaveri bile yapmışlar. Yakup orada bir Rus pehlivanını yenince Padişah'ın iyice gözüne girmiş. Padişah onun isteğini kabul ederek, eline bir ferman vererek, önce hacca sonra da dedesinin memleketine göndermiş. O da ateş altında saklanmış Kul Himmet dedesinin kitaplarını bulup, köyü yeniden kurarak şenlendirmiş.

Öyle anlaşılıyor ki, Osmanlı askerleri -büyük olasılıkla Almusluların

ihbarıyla- köyü bastıklarında Kul Himmet evinde bulunmuyordu. Gezideydi ve belki talipleri arasındaydı ve belki de baskından önce kaçırılmıştı. Kul Himmet, aşağıda açıklayacağımız olayın geçtiği tarihe göre, bundan en az 5-6 yıl sonra yaşama gözlerini yummuştur.

Kul Himmet'in şiirlerinde *Faziletname*'de geçen Ali'nin erdem ve kerametlerinden yarattığı daha önce bir örneğini geçtiğimiz destanlar ve şiirlerin pek çoğu günümüze gelmiştir. Aşağıya aldığımız Ali'yi anlattığı nefesinde ise Kul Himmet Yemini'nin "*Faziletname*"sinin hemen hemen tam bir özetini yapmıştır. Bu şiir ve destanlar "Yanık kitap" olayını doğrulayan kanıtlar olabilir.

Benim pirim Şah-i Merdan Ali'dir
Aşıklar carına yetenden medet
Şahadet parmağınan Hayber Kalesi'n
Kaldırıp hışmınan atandan medet

Cimcime haberin Kerkez'den alıp
Kul edip özünü zulmata salıp
Beşikte ejderi oniki bölüp
Ağ devin bendini çatandan medet

Onlar imiş zahir batın duruldan
Bin bilirsen bir haber al birinden
Yetmiş kere öldürüp de dirilten
Nusayri destini dutandan medet

Kuduretten hun karışmış hununa
Onlar girer zahir batın donuna
Asuman yüzünde arslan donuna
Resul'un önüne yatandan medet

Kul Himmet'i aşk meyinden kandıran
Bir kıya bakışla beni yandıran
Üç yüz yıldan sonra nişan bildiren
Selman'a nergisi sunandan medet

"Yanık Kitap" olayı olarak günümüze ulaşan Kul Himmet köyünün basılıp, ailesinin öldürülmesi ve köyün dağıtılmasının tarihini belirleyecek iki önemli belge bulunmaktadır: Birincisi, Padişah III. Murat'ın 1576 yılında,

Rafiziliğe ilişkin kitaplara el konulması hakkında Çorum Beyine ve Ortapare Kadısına gönderdiği ferman; bu fermanda “Kızılbaş Diyarı”ndan getirtildiği ihbar edilen 34 kitabın derhal toplatılıp yokedilmesi; getiren kişilerin ve alıp okuyanların tutuklanması bey ve kadılara emredilmektedir. Bu fermanla ilgili olarak yapılan ihbar üzerine Varzıl köyü basılmş ve Kul Himmet ailesinin evi aranmış; ancak köyün basılacağı önceden haber alındığı için toprağa gömülüp, üzerinde büyük bir ateş yakılarak, hem kitaplar hem de Kul Himmet kurtarılmış olabilir.

Köyün bu birinci basılışı Kızılbaş kitaplarıyla ilgilidir. Çünkü, bölgeye aynı padişah tarafından gönderilen ikinci buyruk tamamıyla Kızılbaş inanç ve siyasetine ilişkin ve bu bağlamda, yani köy Kızılbaş ve üstelik Kul Himmet’in köyü olduğu için basılıp dağıtılmış. Büyük ozanın aile bireyleri öldürülmüştür.1583 tarihli bu Ferman'da Amasya kadısı ve beyinin, ayrıca Çorum, Zile, Turhal, İskilib, Osmancık Artukabad, Hüseyinabad, Güleş, Ortapare, İnabazari, Mecitözü, Kazabad, Katar, Karahisari, Demürlü ve Havsa kadılarının, buralarda yaşayan Kızılbaşların cezalandırılması buyurulmaktadır. Osmanlı padiahı III. Murad'in bu buyruğunda yer alan söylemler, hükümlerin Kızılbaşların yaşadığı bütün bölgeleri kapsadığını açıkça göstermektedir. Özetle şunlar söylenmektedir:

> “Buralardaki Kızılbaş topluluklarının Ebubekir, Ömer ve Osman'a hakaret ettikleri ve çocuklarına adlarını vermedikleri; Sünnilere ‘Yezit!’ diye çağırdıklaı; namaz ve oruç bilmedikleri; geceleri hep biraraya gelip birbirlerinin avratlarını ve kızlarını kullandıkları öğrenilmiştir. Ayrıca İran'dan gelen bazı halifeler çizme ve urba getirip dağıtıyor ve birbirlerini ziyaret ediyorlarmış. ‘Resul Halife ve Celal Halife gibi, biz de durmayalım ayaklanalm!’ diyenler varmış.” [16]

Görüldüğü gibi Kızılbaşlara genel bir baskı, sürgün ve önde gelenlere kıyım uygulaması yapılmıştır bu ikinci fermanla. O yıllarda, ezici çoğunluğun Kızılbaş olduğu bu bölgelerde, fermanda belirtildiği üzere bir ayaklanma hazırlıklarının varolması olasılık dışı değildir. İran'dan gelen halifelerin Kul Himmet ile görüştükleri ve ilişkilerinin olduğu muhakkaktır; yaşlı Kul Himmet'in ögüt ve önerilerine gereksinimleri vardır.

---

[16] III. Murad’ın bu iki buyruğu için bkz. Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmesi*, İstanbul-1992, s.284-290

Bu fermanın çıkartıldığı tarihten 3-4 yıl sonra İran'da, Muhammed Hüdabende'nin son yıllarında yönetimde yeniden güçlenmeğe başlayan Türkmen beylerinin Şah Abbas'a Kızılbaş tacını giydirmişler ve yeni bir umut belirmiştir Kızılbaş toplulukları için. İşte bu kısa dönemin Anadolu'ya yansıması olarak, bir takım siyasal hareketlerin başladığı ve başkaldırı hazırlıklarının olduğu rahatlıkla düşünülebilir. Yukarıda belirttiğimiz gibi, bu kısa dönemde Kul Himmet'in bazi şiirlerinde Şah Abbas'i övdüğünü biliyoruz.

7. Kul Himmet'in Hacı Bektaş Veli Dergahına Bağlılığı

Kul Himmet, yukarıda verdiğimiz şiir örneklerinde de görüldüğü üzere, Hacı Bektaş Veli Dergahı ve dergahin pirleri, yani postnişinlerine bağlıdır. Hatta ilk dörtlüğü;

Mansur gibi *dar*'a vardığım zaman
Ol zaman konuştum üstazımınan
Pir'in divanına durduğum zaman
Niyazbend danıştım üstazımınan

olan uzunca bir nefesini, Hacı Bektaş Dergahına varıp, orada postta oturan Evlad-ı Resul (Burada Peygamber evladı olarak nitelediği Kalender Çelebi olmalıdır) dediği Pir'e ikrar vermek gerektiğini söyleyerek şöyle bağlamaktadır:

Hacı Bektaş Dergahına varalım
Evlad-ı Resul'ü anda görelim
Kul Himmet'im Pir'e ikrar verelim
Şükür necat buldum üstazımınan

Kalender Çelebi'nin şiirlerinden birinde üç büyük ozanın adını dörtlük sonlarında yineleyerek kullandığını başta vermiştik. Hatayi'nin de bir şiirini Kalender üzerine yazmış olduğunu biliyoruz. Buna karşılık, ne Pir Sultan Abdal'in ve ne de Kul Himmet'in nefeslerinin hiçbirinde Kalender Çelebi'nin doğrudan adının geçmemesi, bizce 1527-28 büyük Alevi-Kızılbaş başkaldırı hareketinin önderi olmasından kaynaklanıyor. Başkaldırının ezilmesi ve Kızılbaş kırımıyla son bulması, ozanların -ilişkilerinin ortaya çıkmasından korktukları için- onun adı geçen şiirleri yoketmeye, değiştirmeye sevketmiş olabilir. Celaleddin Ulusoy, *Yedi Ulular* adlı yapıtında (s.199), "şiirlerinde Hacı Bektaş Veli Dergahına ve onun ilkelerine içtenlikle bağlı olduğu,

deyişlerinin Bektaşi yolunun öğretici nitelikte bulunduğu gözönünde tutulursa, Pir Sultan gibi Kul Himmet'in de Kalender Çelebi ile yakın işbirliği yapmış olduğu yolundaki söylentilerin gerçekliği düşünülebilir" demektedir. Ulusoy, Hacı Bektaş çevresinde varlığı bilinen ve Kul Himmet, Pir Sultan Kalender Çelebi ilişkisini ortaya koyan söylentilerin neler olduğu ve mahiyeti hakkında bilgi vermiş olsaydı, daha çok şeyler aydınlğa çıkabilirdi.

Son olarak Dede Kul Himmet'in Ali yolunu anlatan ve talibe yol gösteren, öğütler veren; sonunu ise candan bağlı bulunduğu ve hak saydığı piri Pir Sultan ve Hatayi'nin adlarıyla bağladığı uzunca nefesini sunalım. Sanki şiir bu üç büyük ozan tarafından yazılmış duygusu veriliyor. Sanki Kul Himmet aydınlandığı, nasip aldığı ve her bakımdan etkilendiği iki büyük ozanı, bu önemli nefese ortak ediyor:

Gel gör Şimdi gerçeklerin zatını
İnkar edenin tebdil eder sıfatını
Mümin har(i)ce vermez zürriyetini
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Bu vasiyetler Ali'nindir Ali'nin
Cemali gerçektir pirim Veli'nin
Kusuruna kalmayacak kulunun
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Talip olan durur ahd u peymana
Özü haktır kalbi gitmez gümana
Zerre günah işlese yatar tercümana
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Müminler günahın eline alır
Meşayih kavlinde doğruya gelir
Kahrı kime etsen lütf ona olur
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Talip oldur evliyayı hak saya
Hem sırrını kalb evinde saklaya
Özünde benlik komaya paklaya
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Mümin ziyareti erin nazarı
Daim gerçek ile eyle pazarı
Erkan yerinedir Pirin nazarı
Müminler ezber-i Ali'dir

Talip oldur evliya eteğin tuta
Özünün egrisin dışarı ata
Daim güher ala güherler sata
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Bu yola gidenler olurlar hacı
Talip oldur gördüğünün utacı
Musahib musahibden ayrı tutmacı
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Sofu oldur gördüğünü kotara
Nefs-i emmare'den kendin kurtara
Hayır hizmet edip hakka yetire
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Musahib kapısı Ali'den kaldı
Onun'çün Cebrail hak rehber oldu
Sofra İbrahim-i Halil'e geldi
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Herhangi bir talip pirinden bezer
Hak şahit ona bin günah yazar
Mürebbi evinden uğruluk hazer
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Ya talip dil oldu cemi katında
Melekler titreşir hem heybetinde
Ala gözlü Şah'ım versin batında
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Ya da talip olan ikrardan döndü
Yerden gökten ona lanetler indi
İkrarın sahibi Ali'dir kendi
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Bir talip günahın bilmedi geldi
Kırksekiz cumada erkansız oldu
Meşayih kavlinde Mervan'a döndü
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Bir talip eğer günahkar olsa
Günahı nedir onu bilmese
El aman mürüvvet ya Ali dese
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Dar'a durur hasmı kail olursa
Onun sitemi kırktır vurursa
Ehl-i Kamil yollarına girerse
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Ehl-i tarık olanlar böyle gittiler
Giden gitti gitmeyene n'ettiler
Kandil mübareği Cem'de tuttular
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Bir talip de gönül yıkıp otursa
Ehl-i dil olsa da hüner getirse
Sarih sitem yoktur özür getirse
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Sorgusu yoktur gerçek gelene
Gerçek söyle gerçek yoktur yalana
Lanet olsun güman ile gelene
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Evliyaya dost düşmanına düşman
Ömrün ahirinde olma gel pişman
Yüzüm basa geldin ya Şah-i Dehman
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Hakkın bir ismi bu gönlümde Şah'tır
Cism-i Pir önünde gönlüm dergahtır
Talibin ahir sonu hakka yardır
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Halil'i nardan Mustafa'yı nurdan
Murtaza’yı bahş etti Ali'yi sırdan
Hasan zehr içti Hüseyn Kerbela'da
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

(Bir dörtlük eksik)

Musa Kazım ile Aliyyül-Rıza
Muhammed Taki Naki'yle Asker'e
Mehdi münkirlerin kökünü kese
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Talip olanın böyle etmesi gerek
Günden güne çoğalmak artmak gerek
Bildiğin söyleyip bilmediğin yedmek(?) gerek
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Mürşide varıp da öğüt almaya
Yanına el boş kuru varmaya
Edepsizlik edip zahire varmaya
Müminler Kur'an ezber-i Ali'dir

Talibe hakkın rahmeti çoktur
Ona ki yarın sorgu sual yoktur
Kul Himmet Hatayi Pir Sultan haktır
Müminler Kur'an ezber-i Alidir

8. Başka bir Kul Himmet Var mıdır?

Anadolu Hatayileri, Serezli Pir Sultan, Yunus Emreler vb. söylemlerle kafası karışan, kendi tarihlerini ve Kızılbaşlık siyasetini-felsefesini bilmeyen Alevi kitlesi, Kul Himmet Dede ve Kul Himmet Üstadım gibi iki Kul Himmet’ten sözedilince daha da şaşkınlığa düşüyor. Dayanakları zaten sağlam olmayan bu akım Alevi-Bektaşi kitlesi için sakıncalıdır; onları bölmeye yöneliktir ve bize kasıtlı yaratılmış gibi gözüküyor. Bu ozanların sosyo-politik ve yönetim karşıtı şiirleriyle aşk, doğa ve inançsal şiirlerini birbirinden ayırıp, aynı ismi taşıyan farklı ozanlarınmış gibi gösterilmesinin altında yatıyor kasıt. Alevi-Bektaşi toplumu bu ayırımda tercih yapmaya yönlendiriliyor ve onları dolaylı bir biçimde ikincisini seçmeye zorluyorlar. Bu konuda kimse, bilimsel araştırmalarla bu sonuca varıldığını ileri sürmesin.

Şunu yadsıyamayız: Büyük halk ozanlarını, sonrakiler onlar gibi yazabilme çabası içinde elbetteki taklit etmişlerdir. Bu genellikle büyük ustaya yetişmek için kendini eğitme, yetiştirme eylemidir. Çok kere bir ozan diğerinin şiir konusunu, ölçü ve uyağını, yinelenen sözcük ya da dizeleri bile kullanarak farklı sözcükler, deyim ve betimlemelerle kendi şiirini örgüler. Bilindiği üzere bunlara benzek (nazire) denilmektedir. Örneğin *Seyyid Nesimi Divanı* 'nda Yunus Emre'ye benzek (nazire) pekçok şiir vardır. Şah Hatayi ise hem Seyyid Nesimi'ye hem de Yunus Emre'ye benzek şiirler yazmıştır. Bunlar ayrı bir olgu elbette. Ancak Alevi sözlü 'deme-deyiş' geleneğinde bir başka olumsuz olgu vardır: Dedeler ve Cem'lerde saz çalıp deyiş söyleyen, düvazimam ve semah nefesleri okuyan zakirler, bu şiirlerden ozanlarını birbirine karıştıracak kadar çok ezberler. Hatayi'nin şiirini Pir Sultan'a, Kul Himmet'e maleder. Teslim Abdal'ınkini Kul Hüseyin'in, Muhyiddin Abdal'ın veya Derviş Muhammed'in şiirlerine karıştırırlar. Ama asıl azizliği eli kalem tutanlar, ağızdan derlediklerini cönklere kayıtlarken yapmışlardır. Bunların arasından, bilgi düzeyine göre dizeleri değiştirenler mi dersin, anlamını bilmedikleri için kafalarına göre sözcükler üretenler mi dersiniz, hepsi vardır. Daha da kötüsü bir ozanın *Divan* 'ını kendi defterine kopya etmişse, bazı şiirlere adını sokuşturduğu gibi, birkaç şiir de kendisi yazıp ozanın adıyla bağlar. Böyle bir şiire 'Seyyid Nesimi Divanı'nda rastladık. Divan'ı kopya eden yazıcı kişi coşa gelip, Nesimi'nin nasıl katledildiğini onun yerine geçerek anlatmış:

Ehl-i iman ısları ol demde inkar ettiler
Çün Hüseynini Haleb şehrinde berdar ettiler
(...)
Kadılar fetva verüben Hakka batıl dediler
Bileyip bıçakların çün kıydılar bu tenime
Sağ iken ben miskini gör neçe bimar ettiler
(...)
Yüzdüler çıkardılar çün kim Nesimi'nin tenin
Yas edüb gökte melekler cümlesi zar ettiler
Ey Nesimi vasıl oldun Halik-i Rahmana sen
(...)

Ayrıca bilindiği gibi, halk ozanları arasında, çok önce yaşamış birini kendilerine 'üstad' seçme geleneği vardır. Bunlardan iki seçkin örnek var ki, üstadlarının adlarını kullanmaktan çekinmemişlerdir. Birincisi, büyük olasılıkla 17.yy.da yaşamış olan Kul Nesimi'dir. Kendisinden yaklaşık 250

yıl önce yaşamış Seyyid İmadeddin Nesimi'yi üstad seçmiş ve ona candan bağlıdır. Pir huzurunda özünü dar'a çekerken, kelle koltukta geldiğini, Seyyid Nesimi gibi yüzülmeye hazır olduğunu dile getirdiği şiirinde, ikrarının nasıl sağlam olduğunu görüyoruz:

Bugün erenlere kurban
Serim meydanda meydanda
İkrarıma canım feda
Canım meydanda meydanda
(...)
Kellemi koltuğuma aldım
Kan ettim kapına geldim
Ettiğime pişman oldum
Dar'ım meydanda meydanda
(...)
Gerçek olan olur gani
Gani olan olur veli
Nesimi'yim yüzün beni
Derim meydanda meydanda

Kul Nesimi'nin şiirleri hem tarz hem de dil olarak Seyyid Nesimi'ninkilerden kolaylıkla ayrılır. Öyle fazla da üstadına öykünmemiştir. Oysa ikinci örnek olarak göstermek istediğimiz ve 18-19.yüzyılda yaşamış ve kendine Kul Himmet Üstadım adını vermiş olan kişi tam tersini yapmıştır. Asıl adı İbrahim olan bu halk ozanı, üstadının adını kullanması ve şiirlerini taklit etmesinin da ötesinde, İbrahim Arslanoğlu'nun derlemesini (İbrahim Arslanoğlu, *Kul Himmet Üstadım*, 2.baskı, İstanbul-1995) ölçüt alırsak, Safevi soylu Dede Kul Himmet'in açıkça birçok şiirini kendisine maletmiştir. Elbetteki bu cönk yazıcılarının hatası da olabilir. Kul Himmet Üstadım tapşırmalı şiirlerin büyük çoğunluğu, Dede Kul Himmet'inkilerden başkası değildir. Örneğin, ilk bakışta 22, 23, 24, 26, 47, 50, 65,78,80 numaralı şiirlerin Kul Himmet'e ait olduğunu, onun şiir dünyasına girmiş ve birazcık incelemiş bir kimse rahatça anlayabilir.

Kul Himmet Dede'den Seçme Şiirler

1
Her sabah hersabah ötüşür kuşlar

Allah bir Muhammed Ali diyerek
Bülbül de gül için figana başlar
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Fatma Düldül Kamber durdu duaya
İsa kahrıyla ağdı havaya
Şehriban soyundu bindi deveye
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Kıblemizden kısmetimiz verile
Arı da iniler kudret balına
Veysel Karan gitti Yemen eline
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Biz çekelim imamlarını yasını
Dinleyelim gerçeklerin sesini
İmam Hasan içti ağu tasını
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Mümin olan inc'elekten elendi
Talip olan Hak yoluna dolandı
Şah Hüseyin al kanlara bulandı
Allah bir Muhammed Ali diyerek

İmam Zeynel parelendi bölündü
Muhammed Bakır'a secde kılındı
İmam Cafer'e de erkan çalındı
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Uçtu gönül kuşu bulmaz yuvası
Serimize çöktü Şah'ın havası
Musa Kazım Rızan'nın da duası
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Taki ile Naki bir olup gitti
Ol Hasan Askeri nur olup gitti
Mehdi mağarada sır olup gitti
Allah bir Muhammed Ali diyerek

Dört kitap indi de dördüne düştü

Kuran Muammed’in virdine düştü
Kul Himmet Ali’nin derdine düştü
Allah bir Muhammed Ali diyerek

2
Bugün bize Pir geldi
Gülleri taze geldi
Önü sıra Kamber’i
Ali Murtaza geldi
La ilahe illallah

Ali Murtaza şahım
Yüzüdür kıblegahım
Miracdaki Muhammed
Alemde padişahım
La ilahe illallah

Padişahım yaradan
Okur ağdan karadan
Ben Pirden ayrılalı
Bin yıl geçti aradan
La ilahe illallah

Aramı uzattılar
Yarama tuz attılar
Bir kul geldi Fazlı’ya
Bedestanda sattılar
Lailahe illallah

Sattılar bedestanda
Ses verir gülistanda
Muhammed’in hatemi
Bergüzar bir arslanda
La ilahe illallah

Arslanda bergüzarım
Pir hayalin gözlerim
Hep hasretler kavuştu
Ben hala intizarım
La ilahe illallah

İntizarlık çekerim
Lebleri bal şekerim
Ben Pir'den ayrı düştüm
Göz yaşları dökerim
La ilahe illallah

Dökerim gözyaşını
Gör Mevla'nın işini
Keşiş kurban eyledi
Yedi oğlunun başını
La ilahe illallah

Keşiş kurban eyledi
Kafirler kan eyledi
Gökten indi melekler
Yerde figan eyledi
La ilahe illallah

Figan eyler melekler
Kabul olsun dilekler
Yezid bir derd eyledi
O derd beni helaklar
La ilahe illahlah

Dört eylemiş kapısın
Lal-ü gevher yapısın
Yezidler şehit etti
İmamların hepisin
La ilahe illallah

Hasana ağu virdiler
Hüseyine kıydılar
Zeynel ile Bakırı
Bir zindana koydular
La ilahe illallah

Zindanda bir ezadır
Ca'fer yolu gözedir
Ca'ferin de bir oğlu

Musa Kazım Rıza'dır
La ilahe illallah

Taki Naki ağlarım
Sinem yara dağlarım
Askeri ye Mehdi ye
On ikiye bağlarım
La ilahe illallah

Müşteriye satarım
Dürlü Matah tutarım
Yüküm lal-ü gevherdir
On ikidir katarım
La ilahe illallah

Satarım müşteriye
Kervan kalsın geriye
Cebrail huş eyledi
Cennetteki huriye
La ilahe illallah

Cebrail huş eyledi
Hatırım hoş eyledi
Kanat verdi kuluna
Havada kuş eyledi
La ilahe illallah

Kuş eyledi havada
Gezer dağda ovada
El kaldırmış melekler
Saf saf durmuş duada
La ilahe illallah

El kaldırmış Hak'ına
İsm-i azam okuna
İsm-i azam duası
Tatlı cana dokuna
La ilahe illallah

Dokunur tatlı cana

Ağlarım yana yana
İmamların davası
Kaldı ulu divana
La ilahe illallah

Ulu divan kuruldu
Cümle mahluk derildi
Yezdan işaret etti
Sur-u mahşer vuruldu
La ilahe illallah

Pir dediler Ali'ye
Hacı Bektaş Veli'ye
Hacı Bektaş tacını
Vurdu Kızıl Deli'ye
La ilahe illallah

Kızıl Deli tacımız
Şah Ahmet muracımız
Karaca Ahmet Gözcümüz
Yalıncak duacımız
La ilahe illallah

Kul Himmet üstadımız
Bunda yoktur yadımız
Şah-ı Merdan aşkına
Hak vere muradımız
La ilahe illallah (A.Celaleddin Ulusoy, *Yedi Ulular,* Ankara-Tarihsiz,s.217-218)

3

Gece gündüz intizarım Pirime
On(i)ki İmam seher vakti sen yetiş
Kanım kaynar Ehlibeytin kanına
On(i)ki İmam seher vakti sen yetiş

Kimim umudu var kimin akçası
Kimi şalvar geyer yoktur bohçası
Bu garip gönlümün bağı bahçesi
On(i)ki İmam seher vakti sen yetiş

Bizi ilettiler Mansur darına
İman ikrar getir derler pirine
Lanet olsun münafıklar canına
On(i)ki İmam seher vakti sen yetiş

Tavus kuşu cevlan kurar bu demde
Çekmişler Mansur'u dara meydanda
Nice sefillerin boynu urganda
On(i)ki İmam seher vakti sen yetiş

Kul Himmet der kulkhü vallahü ahad
Cesedimde can kalmadı bu saat
Dünü günü virdim Ali Muhammed
On(i)ki İmam seher vakti sen yetiş

4
Pervaneyi aşk oduna yandıran
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle
Dalga vurup deryaları coşturan
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Mansur'u öldürüp darda astıran
Çekip Zülfikar'ı taşı kestiren
Miraç'ta Muhammede nişan gösteren
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Fani imiş şu dünyanın ötesi
Söylerim sözümü var mı hatası
Hasan ile Hüseyin'in atası
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Zindanda Zeynel'in payını veren
Muhammed Bakır'ın payını veren
Mahrum kalmaz dergahına yüz süren
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

İmam Cafer Kazı Musa Irıza
Mümine irahmet yezide ceza
Sahib-i Zülfikar hulk-i irıza
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Taki Naki hem dertlerin devası
Hasan-ül Askeri Mehdi livası
Muhammed Mustafa sırr-ı Hüdası
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

Kul Himmet'im ziyan etmez karında
Her kulun bir sevdası var serinde
Dünyada ahrette mahşer yerinde
Aman Şahı Merdan sen imdat eyle

5
Esti sinem yeli derdim artırdı
Ateşim yanmadan korlandı yine
Gülistan elinden selam getirdi
Sinem bülbülleri söylendi yine

Hayyellerin kalb evime yeritti
Benliği perişan etti dağıttı
Senin aşkın bana "Hü dost!" çağırttı
Can zülfün teline bağlandı yine

Gerçek bu meydanda gafil oturmaz
Asla vücuduna hile getirmez
Gönül aşnasını buldu yitirmez
Dost zülfün teline bağlandı yine

Değme dala değme gönül sayyadı
Dostun bahçesine kondurma yadı
Muhammed Ali'den tuttum bünyadı
Gönül bir ikrara bağlandı yine

Coştu *Kul Himmet*'im coştu ayılmaz
Arığına muhabbete doyulmaz
Tabip olmayınca yara sarılmaz
Yar geldi yaralar sarıldı yine

6
Kul Himmet'in Gezdiği Yerler

Onsekiz bin alemi gezip seyreden
Şah-i Merdan ile gezdiğim yerler
Kah bir mekan gelir bir mekan gider
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Okundu (...?) ayet suresi
Pak oldu yerin göğün arası
Kara Hamdelistan(?) yöresi
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Bak şu silsileden sohbet edene
Temaşa kıl dünyaya gelip gidene
Karaman Kırşehir gölü Adana
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Hem de aştı Musul'u Hasan Keyfi
İmamlar soyudur pirim Şeyh Safi
Hamel(?) Halep İstanbul Ayasofya'yı(?)
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Gayet sıcaktır ağır havası
Katarlanmış gider atı devesi
Amasya Çorum Merzifon ovası
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Kayseri'de Erciyes dağlar ulusu
Bozoğlan Bulanık Bulgar Yalusu
Hemdinli ve Karadeniz yalusu
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Sahilinde çok olur turnası kazı
Bozoğlan Bulanık Bulgar Yalısı
Hemdinli'nin Karadeniz kıyısı
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Kudrettendir Kiloğlu'nun feneri
Kafir kırmak azizlerin hüneri
Kızılelma Akdeniz'in kenarı
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Kabeye gider doksan bin hacı
Dimyat begleri alırdı pacı
Müminin durağı.....
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Düldülü incitir Ali'nin zoru
Ona karim olmaz alemin varı
Sofya da Bulgaristan'ın kenarı
Şahı Merdan ile gezdiğim yarlar

Nur ile doludur Kerbela vari
Orda şehit oldu imamlar serveri
İlbazlı iklimi Dımışki şarı (*Şam çarşısı*)
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Giydiği al yeşil nurdan eyeri
Mekke Medine Arap diyarı
Şahı Merdan'ın indiği kühsarı (*dağın tepesi*)
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Deşt-i Serendib'de Adem'in izi
Arafat'ta güzel koçun boynuzu
Tur dağında Çin-i Maçin'in yüzü
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Hazret Ali dürür ol büyük insan
Bir burçtan bir burca okunu atan
Baruburak(?) Karabarak(?) akmadan
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Evvel bu dünyaya kim geldi Halık
Dört kapı ve kırk makam da mevasık(*gerçek şeyler*)
Yeraltında sarı öküzle balık
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Balığın üstüne koydular taşı
Baksın bundan ibret alsın her kişi
Onsekiz bin alemin içi dışı
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Dahi çoktur sohbetimin akisi
Yel estikçe gelir yarin kokusu
Kanber dağı Erenlerin sekisi
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Çarh-ı Musul yüce dağların çoğu
Suları çağlar hoş bahçası bağı
Hey Saatçukuru gel Ağrı dağı
Şah-ı Merdan ile gezdiğim yerler

Cem kuruldu aşık nefese başlar
Kim estirir yeli bre kardaşlar
Tozan Canyaylası dağ ile taşlar
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Acel gelip biz göçmeden fenadan
Nasibimiz versin Mevlam yaradan
Bağdad Kerbela Erdebil'le Hemedan
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Yaradan bilir gizlim saklımı
O yürütür daim benim aklımı
Hind Horasan ile Irak iklimi
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Oniki İmama kast eyledi Mervan
Kim yayar kudret devesin seyran
Karabağ Gence Şemahı Şirvan
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

Kahi Elburz dağın aşıyor yolu
Dertli dertli öter seher bülbülü
Kılbarak'tan beri Kem(h)keşan (?) eli
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler

.(...)[17]

---

[17] Öyle görünüyor ki İrfan Çoban, elyazması eski cönkler ve defterlerde gördüğü şiirleri Türkçe yazıya çevirirken, okuyamadığı dizeleri uydurma yoluyla kendisi tamamlamıştır. Kul Himmet'in yaşamı boyunca gezdiği yerleri anlatan bu önemli şiirde geçen, fakat yanlış okunmuş yer isimlerini düzeltmek ve tamamlamak için çok zorlandık. Kuşkulu

Ben *Derviş Himmet*'im derdim bir tümen
Denizlerin taş-ı lal dür semen (*değerli*)
Şah Necef iklimi Hindistan Yemen
Şah-i Merdan ile gezdiğim yerler

7
Ali ile Dev destanı

Yerde insan gökte melek yogiken
Kudretinden bir nur indi süzüldü
İki isim bir kandilde nur iken
Ayin Ali mim Muhammed yazildi

Ol dem yaratıldı dev ile peri
Kaftan kafa hükmederdi herbiri
Anların var idi bir sultanları
Gayetten pehlivan pek zorba idi

Üçyüz altmış batman gürzü çekerdi
Vuruncağız Kaf'ı Küf'ü yıkardı
Cümle devler anın havfin çekerdi
Yedi iklim çar köşede az idi

Üçyüz altmış arşın idi kameti
Yetmiş yedi arşın idi sıfatı
Hiçbir kula benzemezdi heybeti
Bakınca mağripten meşrık düz idi

Kaf dağında bir bağ vardı hurmadan
O zaman yoğidi dünyada insan
Gördü bağ içinde bir taze civan

---

olduğumuz sözcüklerin yanına (?) koyduk. Şiirin konusuyla hiç ilgili görünmeyen, hatta bir anlam bile verilecek durumda olmayan aşağıdaki uydurma dörtlüğü şiirden çıkarma zorunluğu duyduk:
"Elime girdi ya gönlümün kalıbı
Orda kırılmıştır yezidin hepi
Şenlik menlik yapmaz ol demir kapı
Şahı Merdan ile gezdiğim yerler" (İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Tokat-1997, s.117)

Şad ü hurrem oldu güldü sevindi

Nigar mısın deyip sundu elini
Benliğinden geçti sıydı halini
Özge bilemedi hiç ahvalini
Tezden hemen yüzüstüne yıkıldı

Yedi günden sonra buldu özünü
Eli bağlı kan doldurmuş gözünü
Sultan Süleymana vurdu yüzünü
"Süleymansın şu bendimi çözündü"

Süleyman der: "Kim bağlamış elini
Kaddin hilal olmuş bükmüş belini
Kimler kıldı sana bunca zulümü
Hakk'ın emri yoksa böyle yazıldı?"

Dev de der ki: "Ahirinde n'olacak
Bu dert bize kıyamete kalacak"
Süleyman der: "Muhammed var gelecek
Ahir zaman yakın derler, sezindi"

Bir zaman söylendi dillerde bu ad
Nice bin yıl geçti nice bin saat
Zahir oldu Ali ile Muhammed
Devler geldi karşısınde dizildi

Mekke medine'nin halkı dirişdi
Devi görenlerin tebdili şaştı
Mekke'nin üstüne zulümat düştü
Kimisi korktu da benzi bozuldu

Yedi iklim padişahı geldiler
Alay alay taraf taraf durdular
Tezden Muhammed'e haber verdiler
Arafa'a ulu divan kuruldu

Muhammed der deve: "Nedir ahvalin?
Sinende yaran var baglıdır elin
Vatanın neredir nereden gelin?

Eğlen de bir haber ver tezindi”

Dev de der ki: “Kaf dağıdır mekanım
Dünyada yoğidi eşim nökerim
Nice bin yıl ben bu derdi çekerim
Kuşça canım kafesinden üzüldü”

Muhammed der deve: “Nerde bağlandın?
Adın nedir bunca eğlenlendin?
Süleyman Nebi'ye Nuh'a varmadın
Elin baglı bin yıl daha gezindi"

Dev de der ki: “Rezputeş’tir adım
Kaf'tan Kaf'a kadar hüküm ederdim
Süleyman Nebi’ye Nuh'a uğradım
Ne yaram onuldu ne bend çözüldü”

“Yüz yigirmi dörde verilmez adet
Bunca peygamberden bulmadım medet
Sana geldim düştüm el aman mürvet
Muhammed’sin şu bendimi çözündü”

“-Süleyman’dan haberini alın mı
Kaf’tan ırak yollarından gelin mi
Elini bağlayanı görsen bilin mi?
Eğlenme de şu orduyu gezindi”

Küçük büyük bu haberi duydular
Dellal koyup çarşı çarşı sordular
Cümlesi de derildiler geldiler
Hepsi devin karşısına dizildi

Nice günler nice saatler geçdi
Dert ehli de dermanına kavuşdu
Bunca insan tek tek oldu savuşdu
Gümanı kalmadı umum üzüldü

Dev de der ki: “Beni aldı bir firak
Gelemem bir dahi menzilim ırak

Derc etdim orduyu oğlan burda yok
Yana yana şu vücudum köz oldu”

Muhammed der: “Dava etdin
Bunca halkı biraraya derledin
Oğlan burda sen oğlanı görmedin
Elin bağlı bin yıl daha gez indi”

Dev de der ki: “Sanma beni deliyim
Kaf’dan da ırak yollardan gelirim
Görünceğiz ben oğlanı bilirim”
Kaşlarında mim duası yazılı

Hak emriyle gökten Cebrail indi
Okudu nameyi sultana sundu
Tanrı Muhammed’e selam gönderdi
“Devin ilacını görsün tezindi

Muhammed Selman'a gel dedi geldi
Aleme bir nurdur balkıdı doğdu
Selman'ın çiğninde Ali'yi gördü
Dev Muhammed hırkasına dolundu

Dev de Muhammed'e söyler pusudan:
“İşte bu oglandı bana iş eden
Yerde insan gökde melek yoğiken
Duyar idim çok dev başın keserdi”

Ali'm der “Deve olmaz irağbet
Dev adam eti yer bu nasıl adet?”
Muhammed Ali'ye eyledi minnet
İşaret eyledi bendi çözüldü

Ali devin kususruna kalmadı
Kimi inandı kimi inanmadı
Ta elest’ten ikrar veren dönmedi
Yezid’in gönlüne lanet yazıldı

Büyük küçük bu haberi işitdi
Sevdası serimden ayrılmaz her dem

Ruh aşinasıydık Elest gününden
İsm-i Ali kalb evine yazıldı

Kul Himmet'im eydür dediğim neden
Sevdası serimden ayrılmaz her dem
Ruh aşinasıydık Elest gününden
İsm-i Ali kalb evine yazıldı

8
Yedi iklim dört köşeyi dolandım
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim
Kısmey verip alemleri yaratan
Ben Ali'den gayri bir er görmedim

Bir ismi Ali'dir bir ismi Allah
İmlarım yoktur hem vallah billah
Muhammed Ali yoluna Allah eyvallah
Ben Ali'den gayri bir er görmedim

Ol kudret bendini kırdım gark ettim
Sarı öküz tüyün sandım fark ettim
Arş-ı muallağı gezdim seyrettim
Ben Ali'den gayri bir er görmedim

Ali gibi er gelmedi cihana
Ona da buldular binbir bahane
Yedi kez vardım ben ulu divana
Ben Ali'den gayrı bir er görmedim

Cennet bahçesinin nedendir taşı
İncidir toprağı hikmettir işi
Yüz yigirmi bin peygamber başı
Ben Ali'den gayri bir er görmedim

Kul Himmet'im eydür Kırklara beli
Dilim medhin söyler aslımız deli
Evveli Muhammed ahiri Ali
Ben Ali'den gayri bir er görmedim

9

Sabahın seher vaktinde
Ali'yi gördüm Ali'yi
Eğildim niyaz eyledim
Ali'yi gördüm Ali'yi

Arslanı gördüm Meşhed'de
Kırk mum yanar bir şişede
Yedi iklim dört köşede
Ali'yi gördüm Ali'yi

Cennet kapısında duran
Hayber'in kilidin kıran
Kafire zülfikar çalan
Ali'yi gördüm Ali'yi

Çiskin dağlar başı çiskin
Kul Himmet'im oldu küskün
Cümle yerden erden üstün
Ali'yi gördüm Ali'yi

10
Yocu oldum yola düştüm
Yollarım Ali çağırır
Bülbül oldum güle düştüm
Dillerim Ali çağırır

Bir zaman türapta yattım
Türlü çiçeklerden bittim
Arı ile çok bal ettim
Ballarım Ali çağırır

Bulut oldum göğe ağdım
Yağmur oldum yere yağdım
Coşkun coşkun ben kaynadım
Sellerim Ali çağırır

Bu hana mihman gelmişim
Kah ağlayıp kah gülmüşüm
Bahr-i Umman'a dalmışım
Göllerim Ali' çağırır

Kul Himmet'im aşka düştü
Aşk deryası boydan aştı
Virdimiz Ali'ye düştü
Dillerim Ali çağırır

11
Sevdiğim Muhammed Ali
Çağırıram gel ha gel
Urum'da Bektaşi Veli
Çağırıram gel ha gel

Cebrail arşın yüzünde
Melekler döner izinde
Hızır Nebi hazır demde
Çağırıram gel ha gel

Ferhad isen dağı dolaş
Şehit isen kana bulaş
Fatma Ana cara ulaş
Çağırıram gel ha gel

Zeynel Bakır Cafer canda
Çok günahlar vardır bende
Özüm darda gözüm yerde
Çağırıram gel ha gel

Kazım Musa Rıza aman
Taki'ye Naki'ye deman
Eriş Mehdi Sahib-zaman
Çağırıram gel ha gel

Kul Himmet söylemez yalan
Sen de buikrara dolan
Kesikbaş carına gelen
Çağırıram gel ha gel

12
Gel benim derdime bir derman eyle
Alemler derdine derman olan Şah

Hükmümün üstüne bir ferman eyle
Alemler hükmüne ferman olan Şah

Bir ismi Seyyid'dir bir ismi Ali
Hak sana Murtaza dedi ya veli
Şu dünyanın evvelisin ahiri
Şu kevn ü mekanda sultan olan Şah

Seyrangahım oldu arşın yücesi
Düldül'ün ıssısı Kanber hocası
Server Enbiyanın Miraç gecesi
Yedinci kat gökte arslan olan Şah

Musa'nın asasın ejderha eden
İsa'ya ölüyü hem de dirilten
Muhammed aşkına Zülfikar çalan
Küfür yerlerini iman eden Şah

Kıl Himmet'im eydür meydanda sırdım
Her nereye baksam Ali'yi gördüm
Her seher vaktinde dilimde virdim
Müminler dilinde ezber olan Şah

13
Müminler bu yolda türap olursa
Mahrum kalmaz Ali diye çağıran
Darda bun'da zulümatta kalırsa
Mahrum kalmaz Ali diye çağıran

Akılbaliğ yaşı tende ise de
Hakk'ın hayalleri canda ise de
İki elleri kızıl kanda ise de
Mahrum kalmaz Ali diye çağıran

Talib on yaşında musahb tuta
Yigirmi de özün gerçeğe kata
Otuzunda vara mürşide yete
Mahrum kalmaz Ali diye çağıran

Kırk yaşında pişkin söyler sözünü

Ellisinde türap etse özünü
Altmışında Hakk'a dikse gözünü
Mahrum kalmaz Ali diye çağıran

İhlas talip meylin Şah'a verirse
Yetmişinde balasını bulursa
Sekseninde Hak aşkına varırsa
Mahrum kalmaz Ali diye çağıran

Kul Himmet üstadım yiye hanını
Doksanında değiştirse donunu
Yüz yaşında haka verse tenini
Mahrum kalmaz Ali diye çağıran

14
Hak Muhammed pirim Ali
Amana geldim amana
Hünkar Hacı Bektaş Veli
Amana geldim amana

Ali'dir izzetli Şah'ım
İmamlardır secdegahım
Yerden gökten çok günahım
Amana geldim amana

Fatma anayı ararım
Kalmadı sabrım kararım
Hata ettim günahkarım
Amana geldim amana

Hasan şehidlerin başı
Şah Hüseyin karındaşı
Sebil oldu gözüm yaşı
Amana geldim amana

Zeynel Bakır Cafer Kazım
İrıza'ya bağlı özüm
Cümlenize var niyazım
Amana geldim amana

Taki Naki Şah Askeri
Gelmişim divandan beri
Mürvet Ali'nin Kanber'i
Amana geldim amana

Aman *Kul Himmet*'im aman
Yetiş Mehdi Sahib Zaman
Yardım eylen Oniki İmam
Amana geldim amana

15
Ali'nin Yüzüğü Destanı

Kapıya bir sail geldi
Ya Ali ben acım deyü
Uzak yollardan gelmişim
Bir nana muhtacım deyü

Ali'nin yoktu azuğu
Arab'a geldi yazuğu
Çıkardı verdi yüzüğü
Var git şara nan al deyü

Arab yola revan oldu
Bir ulu da şara vardı
Yüzüğü Cıfıt'a verdi
Ağırınca nan ver deyü

Cıfıt da yüzüğü aldı
Ol dem dükkanına geldi
Bir şehr ekmeğini saldı
Daha yüzük ağır deyü

Arap sen bize gelmişsin
Bir gece mihman olmuşsun
Yüzüğü benden çalmışsın
İşte şahidim şar deyü

Cıfıt ben size gelmedim
Bir gece mihman olmadım

Yüzüğü senden almadım
Yüzüğün ıssı var deyü

Şahit mahluku derildi
Nemrud kadısı buyurdu
Yüzüğü Cıfıt'a verdi
Var şurada dur deyü

Diktiler demür dayağın
Sordular haberin sağın
Bağlattı elin ayağın
Sen burada yat deyü

Oradan geri çıkdılar
Yüzüğü ateşe attılar
Bin batman demür eridi
Daha yüzük boz deyü

Yazık Arab'a yazık
Arab'ın gül benzi bozuk
Tekin degildir bu yüzük
Var Arab'dan sor deyü

Arab çağırır pirine
Alem boyanır nuruna
Ya Ali yetiş carıma
Sefil halimden bil deyü

Kul Himmet'im yandı tüttü
Sinem bülbülleri öttü
Pirim Ali geldi yetti
Yüzüğün sahibi ben deyü

16

İnşallah yerde kalmaz ahlarım[18]

---

[18] Ali'ye yakarı tarzında olan bu uzun şiir, , ölçüsüz kafiyesiz ve anında akla gelen iyi dilek ve duaların söylendiği *şatiyye* gibi şiirsel bir gülbenktir. Ayrıca anımsatalım ki, dörtlük sonlarında yinelenen 'Ya Ali Meded' çağrısı, bugün de tüm İsmaili Alevilerin güncel yaşamında, aralarındaki 'Ali kurtarsın, Ali yardımına yetişsin!' anlamında

Sedeften geçer Şahlarım
Meleklerin feriştahların
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Yeryüzünde kıblegahın
Karadonlu Beytullahın
İbrahim Halilullah'ın
Hörmeti hakkı içi ya Ali medet

Mümün sadık kullarının
Hakk'a giden yollarının
Arafatta kesilen kurbanların
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Çoşkun akan çayların
Sıtkım Hakk'a bağlarım
Balkıyıp inen nurların
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Karlı karlı dağların
Özüm Hakk'a bağların
Doğan günlerin çıhan ayların
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Gökten inen Kuran'ın
Demler süren irfanın
Dünyaya hükmeden Süleymanın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Eşiğinde ben sailem
Her ne dersen ben kailem
Cebrail Mikail İsrafil Azrailin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Çeke idim şu Mansur'un *dar*'ını
Göre idim ol Hakk'ın didarını

---

selamlaşma söylemidir. Kul Himmet Dede'nin bu nefesi, Cemlerde gülbenk olarak okunurken dedelerin bazı yeni adlar eklemiş oldukları anlaşılıyor.

Dünya pehlivanı Hamza'yla Keçeci Baba'nın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Menzili yoktur yalanın
Hü deminde ikrarında duranın
Yemen'de Veysel Karani'nin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Dillerine ben mailem
Herne dersen ona kailem
İmamlar soyu Şah İsmail'in
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Gerçekler katarını yederim
Çekip dergaha doğru giderim
Ölüyü diri kılan Şeyh Ahmed'in
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Süreğimiz Erdebilli süreği
Kadir Mevlam kabul eyle dileği
Kemah'ta yatan Sultan Melek'in
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Bağdad'ın elinde Musul erlerin
Mucizatlı (veli) Sultan Munzur'un
Abdal Musa ile Hazret Hızır'ın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Envai biten otların
Henüz arttı firaklarım
Sakilerin cömertlerin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Seherde öten garip kuşların
Baharda açan ağaçların
Kerbela'ya giden dervişlerin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Deryada yüzen balıkların
Kalmadı daha konuklarım

Hak ismin zikreden aşıkların
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Türabına yüz sürem Abul Kasım'ın
Mevlam versin herkesin nasıbın
Zehra ile Hazreti Yusuf'un
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Ne sevdalı imiş şu benim başım
Sel revan oldu akar gözyaşım
Niksar'da Melik Gazi Samsun'da Ergünaş'ın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

İşine kimse karışmaz Hakk'ın
Eğlenmem giderim yollarım yakın
Eyüp peygamber ile Hazreti Nuh'un
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Güruhu Naci'nin Havva Ana'nın
Sultan Kara Yakup'un
Keçesini döven Ahi Baba'nın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Hazreti Fatma'nın Şehriban Ana'nın
Sultan Çığırgan'ın ona inananın
Sivas'ta yatan Ali Baba'nın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Tövbesi kabul ola hatanın
Herkes arzuluyor kendi vatanın
Necef'te (*doğrusu Serendib'de*) yatan Adem atanın (!?)
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Hakk'ın deryaları derindir
Lütfu (a)çık Mevlam kerimdir
Yüzyirmi dört bin peygamberlerin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Bahçede açılan güllerin
Şakıyıp öten bülbüllerin

Horasan'dan gelen erlerin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Oğlunu kurban veren Halil'in
Bulgar'da yatan Kızıl Deli'nin
Serçeşme Hacı Bektaş Veli'nin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Daim dillerde söylenir adın
Mevlam hub yaratmıştır bünyadın
Balım Sultan'ınan Kara Pirbad'ın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Göz görenin yol varanın
Hakk'ı kalbinde bilenin
Kerbela'da yatan İmamın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Nutkun çoktur boldur rahmetin
Doksan bin ere kadeh götürenin
Hünkar'ın gözcüsü Karaca Ahmed'in
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

On iki imamdır delilim
Hem Ruşen'in hem Veli'nin
Pirler Pir'i Hazreti Ali'nin
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Düldül ile Zülfikar'ın
Fatima ile Kanber'in
Tozanlı'da yatan Hubyar'ın
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Zehri nuş eden İmam Hasan
Mucizatı çoktur asanın
Münacatta Hazreti Musa'nın
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Tuba ağacından düzdüler tabudun
Kerbela'da çağrılır Hüseyin adın

İsa peygamber ile Davud'un
Hörmeti hakkı için ya Ali medet

Nesli çoktur Nesimi'nin
Ötesi ummandır Teslimi'nin
Zeynel Abidin ile Ebul Muhsin'in(!?)
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Küfrüne karışmam kafirin
Cahdiyle tamam dört duvarın
İmam Bakır Cafer Kazım Musa Rıza'nın
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Herkes Piriye'nin... yakının(!?)
Şerden merden sakının
İmam Taki ile Naki'nin
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Issız koyma Pir'im tahtını
Mevlam yerine getirsin ahdını
Hasan Askeri ile Muhammed Mehdi'nin
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Otuz dokuzda kıldım kararım
Bir dert ehli hoş yar ararım
Sinop'ta yatan Hazreti Bilal'ın
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Çok serencemler geçti serden
Lal-i gevher çıkar diden
Horasan'da Erdebil'de yatan erlerin
Hürmeti hakkı için ya Ali medet

Kul Himmet'im açıldı varaklarım
Kabul olsun dileklerim
Hurilerin meleklerin
Hürmeti hakkı için ya Ali medet
(Boncuk Şahin Dede'den derleyen İrfan Çoban, *Kul Himmet*, s.110-114

17

Erenler Destanı

Pirim güzel Şah'ı görelim
Yoluna da can ve baş var
O canı Şah'a verelim
Erenler ilen pazar var

O can erenlere yetti
İndi Mekke'yi seyretti
Ali Şah Necef'de yattı
Munzur'da bir çim ağ taş var

Ali'm Necef'den göçtü
Bağdad ehli de ağlaştı
Hasan Hüseyi inleşti
Onun'çün gözümde yaş var

Kal deyince durdu Hacer
Tenimiz toprakta kocar
Kerbela'da oyuk tecer
Ziyareti de on beş var

Yine taştı Pasin suyu
Yoktur(?) Alagöz'ün dağı
Samsun'da Kör İsa Suyu
Sanusa'da akar taş var

Sür dünyada zevk ü sefa
Kılma gör canına cefa
Gündüz'de Hasan Halife
Niksar'da Melik Gazi'ye iş var

Kara Baba esriğinden
Pirim Holgin gitmez candan
Dolu iç Köse Süleynman'dan
Önüm Saru Yaser hoş var

Şeyh Aslı Merzifonlu Ayık
Erenler önünce peyik

Pir Nebat (*doğrusu Pirabad*) Çöreği Büyük
Önünce beş on derviş var

Aslan Oğlu içmiş içmiş
Gözü Kanlı nere düşmüş
Şeyh Nusreddin çırağı yanmış
Pervane ol şemine düş var

Kırağ yağmış boran esmiş
Gelmez geyikleri küsmüş
Ziyaretler kar basmış
Akdağ üstünde pek kış var

Saru Saltuk Babadağ'da
Kes ismini Şerif doğra
İn İbrahim Hacı'ya uğra
Bu(l)gar'da Bozoğlan aş var

Sivas şehrine varmağa
Ali Baba'yı görmeğe
Abdüvahhab'a yüz sürmeğe
Kaynar yüreğimde cuş var

Palas Gölü Budak Özü
Ernefes'dendir de düzü
Engürü'de Seyyid Gazi
Urum'da Hacı Bektaş var

Al Koyun Baba'dan tövbe
Hem küfür getirme lebe
Hü demde er Gulu Baba
Sende batında çok iş var

İstanbul'da Nigar Saru'ya
Ayasofya'ya yüz sürüye
Var Eyyub Sultan'a uğra
Eline ayağına düş var

Kul Himmet erenleri öğer
Duası müminlere değer

Her tüyünden rahmet yağar
Beyt ül-mamur'da bir kuş var

(Giritli bir Bektaşi göçmende gördüğü Cönk'ten derleyen Cahit Öztelli, *Pir Sultan Dostları*, Ankara-1984, s.151-154)

KAYNAKLAR:

Sadettin Nüzhet, *Bektaşi Şairleri ve Nefesleri cilt 1-2*, İstanbul,1944
Cahit Öztelli, *Pir Sultan'ın Dostları*, İstanbul-1984
R.M.Savory, *The Cambridge History of Iran, Vol. VI*
İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Tokat-1997
Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmeleri,* Istanbul-1992
Walther Hinz, *Uzun Hasan ve Şeyh Cüneyd*, 2. Baskı, Ankara-1992
İrfan Çoban, *Kul Himmet*, Tokat-1997
Nejat Birdoğan, *Anadolu ve Balkanlarda Alevi Yerleşmeleri,* Istanbul-1992
İbrahim Arslanoğlu, *Şah İsmail Hatayi*, İstanbul, 1992
İsmail Kaygusuz, *Görmediğim Tanrı'ya Tapmam*, İstanbul-1996
İsmail Kaygusuz, *Alevilik İnanç, Siyaset Kültür Tarihi ve Uluları I*, İstanbul-1995
İbrahim Arslanoğlu, *Kul Himmet Üstadım*, 2.baskı, İstanbul-1995
A.Celaleddin Ulusoy, *Yedi Ulular*, Ankara-Tarihsiz
Abdülbaki Gölpınarlı, *Alevi Bektaşi Nefesleri*, Ankara-1963
Abdülbaki Gölpınarlı, M*elamilik veMelamiler* İstanbul-1992